

INFORMATIVNO-POLITIČKI TJEDNIK
IZLAZIO OD 1945. DO 1956.
OBNOVLJEN 2003.

HR

HRVATSKA

RIJEČ

BROJ 1040

24. OŽUJKA 2023. CIJENA 50 DINARA

ISSN 1451-4257

9 771451 425001

**Proslava blagdana
sv. Josipa u Hrtkovcima**

SADRŽAJ

5

Konferencija »Bilateralni donosi Srbije i Hrvatske – ka novoj dinamici«

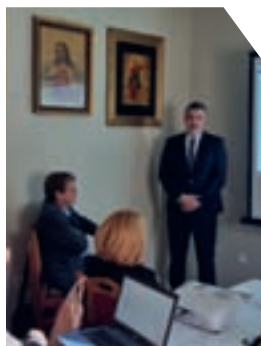
**Novi politički narativ
za budućnost**

8

Uspješno realizirani projekti
prekogranične suradnje

**Za novi natječaj
skoro 530.000 eura**

12

Mihailo Pavlović,
odvjetnik iz Beograda

**Osigurati pravične
reparacije žrtvama
ratnih zločina**

16

Predstavljanje učiteljica budućih
prvaša

**Mali odjeli
– slatke muke**

20

Obnovljena Špilerova kuća
u Petrovaradinu

**Sačuvano
kulturno dobro**

30

Umjetnička večer Nele Skenderović
u Subotici

Čežnja za susretom

OSNIVAČ:

Hrvatsko nacionalno vijeće

IZDAVAČ:

Novinsko-izdavačka ustanova
Hrvatska riječ, Trg cara Jovana Nenada 15/II,
24000 Subotica

UPRAVNI ODBOR:

Josip Stantić (zamjenik predsjednika), Branimir Kuntić, Dragan Muharem, Marko Tucakov, Krunoslav Đaković, Josip Dumendžić, Tomislav Vuković i Karolina Bašić

RAVNATELJ:

Ladislav Suknović
e-mail: direktor@hrvatskarijec.rs

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA:

Zlata Vasiljević (urednica@hrvatskarijec.rs)

REDAKCIJA:

e-mail: desk@hrvatskarijec.rs
Ivana Petrekanić Sič
(koordinatorka dopisne službe)
dr. sc. Jasminka Dulić
(novinarka, urednica političke rubrike)
Željka Vukov
(novinarka, urednica društvene rubrike)

Davor Bašić Palković
(novinar, urednik rubrike kultura)
Ivan Ušumović
(novinar, urednik sportske rubrike)
Zvonko Sarić
(novinar)
Jelena Dulić Bako
(novinarka)
Suzana Darabašić
(novinarka dopisništva Srijem)

LEKTOR:

Zlatko Romić

TEHNIČKA REDAKCIJA:

Thomas Šujić (tehnički urednik)
Jelena Ademi (grafička urednica)

FOTOGRAFIJE:

Nada Sudarević

ADMINISTRACIJA:

Branimir Kuntić
Ljubica Vujković-Lamić (tajnice@hrvatskarijec.rs)
Zdenka Sudarević (distribucija@hrvatskarijec.rs)
KOMERCIJALISTICA:
Mirjana Trkulja (komercijala@hrvatskarijec.rs)

TELEFON: ++381 24/55-33-55;

++381 24/55-15-78;

++381 24/53-51-55

TEKUĆI RAČUN: 325950060001449230

E-MAIL: ured@hrvatskarijec.rs

WEB: www.hrvatskarijec.rs

TISAK: Rotografika d.o.o., Subotica

List je upisan u Registar javnih glasila

Agencije za privredne registre Republike Srbije

pod registarskim brojem: NV000315

COBISS SR-ID 109442828

CIP - Katalogizacija
u publikaciji Biblioteka
Matice srpske, Novi Sad
32+659.3(497.113=163.42)

**Skeniraj
i preuzmi
aplikaciju**

Čvorovi

Na današnji dan 1999. godine počelo je bombardiranje Srbije. Povod da nas narednih 78 dana, iz dana u dan zasipa kiša bombi koja nije štedjela tvornice, mostove, energetski sustav, pa i civilne mete, bila je politika **Slobodana Miloševića** na Kosovu.

Danas, 24 godine kasnije, na sreću ne prijeti nam bombardiranje, ali je Srbija i 24 godine kasnije itekako zapetljana u »kosovski čvor«. I kao da se 24 godine taj čvor samo zapetljivao, jer nijedna generacija političara nije imala hrabrosti presjeći ga. I priznati realnost. Realnost koje su, čini se, više svjesni (ili hrabriji to kazati) obični građani. Još prije pol godine jedna anketa pokazala je kako 44 posto ispitanika misli da je Kosovo izgubljeno (što god smatrali pod tim izgubljeno).

Nasuprot anonimnim građanima koji baš zbog toga što su obični i anonimni mogu slobodno, bez posljedica, kazati ono što misle politička riječ, ili ne daj Bože potpis, važe se drugačije.

A u Ohridu, gdje se pokušao početi raspetljivati kosovski čvor, potpisa nije bilo. Samo usmena riječ. Oni koji su vodili pregovore smatraju da je ta usmeno dana riječ dogovor i da otvara vrata početku razgovora o normalizaciji odnosa Srbije i Kosova.

Potpisa nema, ali s potpisom ili bez njega, aktualna vlast morat će paralelno s pregovorima o sporazumu i njegovoj provedbi uvjeriti javno mnijenje, koje je deset godina u režimskim medijima slušalo prorusku propagandu, da to više ne važi i da je Europa budućnost Srbije.

Treba li podsjećati da su neki to znali odavno?

I nije sada podrška sporazumu o Kosovu podrška **Vučiću** već izbor između integracije i samoizolacije.

I mislim da oni koji gledaju naprijed, a ne 50-100 ili tko zna koliko godina iza sebe dileme nemaju gdje je Srbija već odavno trebala biti. Nisu oni imali dileme ni prije godinu, dvije, pet... samo što je tada narativ bio na drugoj strani.

Na sreću, okolnosti su sada takve da teško mogu vjerovati da će Vučić ponovno ući u svoje radikalske cipele, ući u politički ćorsokak ili drugim riječima rečeno: odustati od sporazuma.

Neki su skloni reći da ima neke više pravde u tome što je baš njemu zapalo da mora raspetljivati »kosovski čvor«.

Z. V.

Bivši šef KOS-a osuđen za ratne zločine

Za ratne zločine nad hrvatskim civilima i ratnim zarobljenicima u logorima na području Srbije i Hrvatske bivši šef jugoslavenske vojne Kontraobavještajne službe (KOS) **Aleksandar Vasiljević** u ponedjeljak je na osječkom Županijskom sudu osuđen, u odsutnosti, na 20 godina zatvora.

Vasiljevića se teretilo da je kaznena djela počinio kao načelnik Uprave sigurnosti tadašnjeg jugoslavenskog Saveznog sekretarijata za narodnu obranu (SSNO), u vrijeme oružanog sukoba na teritoriju Hrvatske, između regularnih oružanih snaga Hrvatske vojske i policije s naoružanim paravojnim postrojbama pobunjenih Srba i snagama Jugoslavenske narodne armije (JNA).

Nakon što su po naredbi Uprave sigurnosti tadašnjeg jugoslavenskog SSNO-a, od 10. listopada 1991., osnivani logori za ratne zarobljenike u mjestima na teritoriju Srbije i Hrvatske – Begejci, Stajićevo, Srijemska Mitrovica, Niš i Stara Gradiška, Vasiljević je, kao načelnik navedene Uprave, za stvarne zapovjednike logora postavio sebi podređene pripadnike organa sigurnosti i poslao više grupa oficira sigurnosti na ispitivanje ratnih zarobljenika, istaknuto je u optužnici Tužiteljstva.

U te je logore u Srbiji od početka listopada 1991. do svibnja 1992. godine s područja Osijeka, Vukovara, Karlovca, Stare Gradiške, Slunja te drugih mjesta u Hrvatskoj protupravno dovedeno i zatočeno civilno stanovništvo te više stotina zarobljenih pripadnika oružanih postrojba Hrvatske.

Vasiljević je optužen da je kao odgovorna osoba znao da njemu podređeni, ali i pripadnici drugih postrojba, hr-

vatske zatočenike ubijaju i muče te da prema zatočenim civilima i zarobljenicima nečovječno postupaju, ništa nije poduzeo da se takva ponašanja suzbiju i počinitelji kazne, pristajući time na protupravne radnje i njihove posljedice.

Uslijed takvog zlostavljanja, u srbijanskim logorima Begejci, Stajićevo, Srijemska Mitrovica, Niš i Stara Gradiška usmrćeno je 19 hrvatskih zatočenika, veći broj zatočenih civila i ratnih zarobljenika je zadobilo teške i po život opasne ozljede, s posljedicama trajnog narušenja zdravlja, dok je više žena sustavno silovano i seksualno zlostavljano.

Obrazlažući nepravomoćnu osuđujuću presudu Vasiljeviću na 20 godina zatvora, predsjednik Sudskog vijeća **Zvonko Vrbanić** kazao je kako Vasiljevićeva krivnja proizlazi iz prikupljenih dokaza, iskaza svjedoka, pregledane materijalne dokumentacije te iskaza samog okrivljenika.

Istaknuo je kako iskazi svjedoka, predstavnika hrvatskih vlasti, koji su pregovarali o puštanju zarobljenih osoba iz logora u Srbiji, govore da je Vasiljević bio glavna osoba s kojom se o tome pregovaralo i da je bio upoznat sa stanjem u logorima, jer ih je obišao u prosincu 1991. te dao nalog da se logori Begejci i Stajićevo zatvore, a zarobljenici prebace u Srijemsku Mitrovicu i Niš.

Županijski sud u Osijeku je protiv Vasiljevića, koji je nepravomoćno osuđen u odsutnosti na 20 godina zatvora, odredio istražni zatvor. Obvezan je i platiti troškove postupka, započetog u listopadu 2018., tijekom kojeg je ispitano više stotina svjedoka, a o čijem će se iznosu odlučiti posebnim rješenjem.

Vajska: Selo se guši u kancerogenom dimu

Institucije lako i brzo mogu riješiti problem spaljivanja kablova i otpada u mjestu Vajska u Općini Bač, koje ima katastrofalne posljedice po zdravlje stanovništva kroz zagađenje zraka i zemljišta, rečeno je u utorak na tribini u Vajskoj, a prenosi portal *Autonomija*.

U atarima Vajske godinama unazad pojedine grupacije lokalnih žitelja spaljuju velike količine otpada kako bi na najbrži način dobili bakar, koji potom preprodaju.

Mještani kažu da se zbog toga nad selom nerijetko nadvije crni dim koji je, prema ocjenama stručnjaka, izuzetno kancerogen. Specijalist pulmologije **Dejan Žujović**

rekao je da spaljivanja kablova, gume i sličnih vrsta otpada »nije zagađenje, to je ubijanje jednog čovjeka, jednog sela, jedne nacije«.

Zdravko Vulin iz grupe građana *Moj Bač* rekao je da se tribina održava na otvorenom jer »nisu nam dali salu Vatrogasnog doma uz obrazloženje da je sala 'zauzeta do daljneg'«.

»Dakle, ne samo da su nam zrak i zemljište zagađeni već smo zagađeni strahom. Želimo pričati slobodno. Želimo normalan i zdrav život, a ne da obolijevamo od raka«, poručio je Vulin, a prenosi *Autonomija*.

Konferencija »Bilateralni donosi Srbije i Hrvatske – ka novoj dinamici«

Novi politički narativ za budućnost

Srbija i Hrvatska žele najbolje moguće odnose jer je to u obostranom interesu, a s njihovim lošim odnosima Balkan ne može biti jak ni Europa stabilna, ocijenjeno je na virtualnoj konferenciji »Bilateralni donosi Srbije i Hrvatske – ka novoj dinamici«.

Konferenciju o novoj dinamici u odnosima dvije zemlje organizirali su 16. ožujka beogradski Centar za spoljnu politiku i njemačka Fondacija *Hanns Seidel*.

Dačić: Potreban nam je novi politički narativ

Srbijanski šef diplomatije **Ivica Dačić** istaknuo je da su ukupni odnosi dviju zemalja značajno opterećeni različitostima koje, »nažalost, kontinuirano dobivaju više pažnje« nego uzajamne sličnosti.

Ocijenio je da je za budućnost odnosa potreban novi politički narativ i istaknuo kako se ne mogu riješiti otvorena pitanja iz prošlosti ako se ne počne graditi dogovor o budućnosti.

Dačić je istaknuo da revitaliziranje odnosa Beograda i Zagreba iniciraju i manjinske zajednice, srpska u Hrvatskoj i hrvatska u Srbiji, te da o unaprjeđenju položaja hrvatske nacionalne manjine u Srbiji govori i izbor hrvatskog čelnika **Tomislava Žigmanova** za ministra zaduženog za manjine.

Smjernica za daljnju suradnju je dogovor srbijanskog predsjednika **Aleksandra Vučića** i hrvatskog premijera **Andreja Plenkovića** o tome da je potrebno prevladati ozbiljna pitanja o prošlosti, »bez namjere da preodgajamo jedni druge«, kazao je Dačić, istaknuvši da postoje »bolne teme« iz prošlosti, komisije za nestale osobe, ratne zločine i pitanje imovine i sukcesije, ali i pitanja koja se tiču sadašnjosti i budućnosti, kao što je infrastrukturna povezanost dviju zemalja.

Grlić Radman: Za Hrvatsku prioritet pitanje nestalih

Hrvatski ministar vanjskih i europskih poslova **Gordan Grlić Radman** rekao je da je Hrvatska spremna na konstruktivni dijalog sa Srbijom i o tome kako dalje, naglasivši da je Hrvatska nakon 30 godina ostvarila sve svoje strateške ciljeve i vanjskopolitičke prioritete te da svoja iskustva želi prenijeti i svojim susjedima koji hoće ostvariti europsku perspektivu.

Istaknuo je da se zbog nastavka suradnje ne mogu zatvoriti oči u odnosu na tragični raspad bivše države i pretvarati se da se ništa nije dogodilo, ali da se mora pronaći zajednički jezik i suočiti se s prošlošću.

Grlić Radman je ponovno naglasio ranija stajališta službenog Zagreba da je za Hrvatsku prioritet pitanje nestalih osoba tijekom rata i naveo da Hrvatska traži još 1.816 nestalih svojih građana.

Podsjetio je da su na popisu otvorenih pitanja i ona iz područja ratnih zločina i obeštećenje hrvatskih logoraša koji su propatili zatočeni u logorima u Stajicevu, Srijemskoj Mitrovici, Begejcima i Nišu, istaknuvši da se »to nije dogodilo prije 100 godina« i da se s tim treba suočiti jer je pitanje ljudskih prava univerzalno, pa se mora pokazati spremnost da se ona riješe.

Žigmanov: U Srbiji se Hrvate sve manje zove ustašama

Srbijanska ministrica za europske integracije **Tanja Mišćević** ukazala je na to da u tri sedmogodišnja razdoblja Srbija i Hrvatska imaju veoma uspješnu prekograničnu suradnju.

U posljednjih sedam godina 70 do 80 milijuna eura uloženo je u lokalne samouprave, nevladine organizacije i transport, zahvaljujući čemu su deseci tisuća građana počeli surađivati, »ne čekajući unaprjeđenje odnosa među državama«.

Ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Tomislav Žigmanov ocijenio je da je izravna posljedica novih nastojanja na relaksiranju odnosa Srbije i Hrvatske »značajno destigmatiziranje negativnih oznaka hrvatske zajednice u Srbiji«.

On je rekao da se broj i vrsta negativnih napisa radikalno smanjuju u javnosti, da se smanjio i broj oznaka koje negativno idu uz Hrvate, kao što je naziv »ustaše«.

Žigmanov je dodao da građani hrvatske nacionalnosti daleko slobodnije i hrabrije ulaze u prostor javnosti i traže svoja prava i sigurniji su u institucije. Hrvatska zajednica, dodao je, očekuje integraciju u politički sustav i na lokalnoj razini. Sugerirao je da u pogledu zapošljavanja treba otvoriti značajnije i javni sektor za Hrvate i povećati njihovu zastupljenost u javnoj upravi.

(Hina)

Među onima koji su podnijeli najveću žrtvu

U selu Hrtkovci, koje je simbol stradanja srijemskih Hrvata, hrvatska nacionalna zajednica u Srbiji proslavila je 19. ožujka svetog Josipa, koji je jedan od četiri nacionalna praznika. To je prvi puta da se jedan od praznika hrvatske manjine proslavlja u Hrtkovcima, mjesta iz kojeg se 90-ih iselila većina Hrvata

U crkvi sv. Klementa održana je sveta misa, koju je predvodio srijemski biskup koadjutor msgr. **Fabijan Svalina**, nakon koje je u župi priređen prigodni program.

»Malo nas je ostalo ovdje, ali znači nam što se jedan od praznika hrvatske nacionalne zajednice obilježava u Hrtkovcima. Mislim da će nas poslije ovoga većinska zajednica malo više poštovati. Prvi puta ovdje je i predstavica mjesne zajednice i to su ipak neke promjene, male, ali su promjene. Ranjena smo mi zajednica, u Hrtkovcima nas je ispod 200, uglavnom starih ljudi, a prije rata od oko 3.500 Hrvata je bilo oko 70 posto. Mnogi su otišli, a ja

tu smo i dalje. Nisam nikada razmišljao otići i uvijek sam bez straha govorio što sam«, kaže **Zlatko Begović**.

»Otišao sam prije 20 godina u Hrvatsku, ali redovito dolazim jer mi u Nikincima živi majka. Ukoliko usporedim vrijeme prije 20 godina i sada, rekao bih da je drugačije, opuštenije. A 90-e, njih se ne želim ni sjećati«, kaže **Vladimir Štimac**.

Potpora i zaštita

Predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća **Jasna Vojnić** podsjetila je kako hrvatska zajednica blagdan sv. Jo-

sipa – zaštitnika hrvatskog naroda, proslavlja uvijek u drugom mjestu, mjestu kojemu, kako je istaknula, »želimo poručiti da nam je posebno važno«.

»Zato smo danas ovdje u Hrtkovcima. I zato je cijeli Izvršni odbor HNV-a danas s vama. S vama i među vama koji ste podnijeli najveću žrtvu za našu zajednicu, koju nikada nećemo zaboraviti. Došli smo vam danas zahvaliti što ste smogli snage za novi početak, novu udrugu i novu stranicu. Na tome vam čestitamo. Slijedite put i dr. **Nikole Dogana** koji je brinuo o potrebitima i put sv. Josipa koji je zatajno krčio

puteve, oslanjajući se na HNV i vodstvo zajednice u kojoj ćete uvijek imati potporu i zaštitu jer je branik sada u našim rukama«, poručila je Vojnić.

Proslavi blagdana sv. Josipa prisustvovao je i predsjednik DSHV-a **Tomislav Žigmanov**, koji je ovom prigodom čestitao na odluci HNV-a da se jedan od praznika hrvatske zajednice obilježi u Hrtkovcima, a čestitku je uputio

bih im poručio da su Hrtkovci i dalje njihovi, uvijek mogu doći, atmosfera je sada drugačija, evo dočekali smo da se i praznik naše zajednice proslavlja u Hrtkovcima«, kaže **Dubravko Tkalac**.

»Skupili smo se koliko nas ima i što da kažem: drago mi je kada ovdje vidim ljude iz Hrtkovaca, Nikinaca, Platičeva. Moja obitelj je u Nikincima više od 300 godina i

i Hrtkovčanima i Hrtkovčankama koji su odlučili skupa s Nikinčanima i s ljudima iz Platičeva osnovati svoju hrvatsku kulturnu udrugu kao mjesto gdje će se okupljati, kao prostor u kojem će djelovati kako bi sjećanje, ali i kulturno stvaralaštvo razvijali na ovom mjestu.

»Govor u Hrtkovcima uvijek mora uračunati i stanovitost. Ne smijemo zaboraviti sudbinu **Mijata Štefanca** i ne možemo zaboraviti brojne vaše sumještane koji su morali ovaj prostor, vaš prostor, ovo mjesto, vaše mjesto napustiti 90-ih godina. Sjećanje na tu žrtvu, sjećanje na tu cijenu koju smo plaćali te godine također ne smije kopniti. Tu smo da zajedno s vama gradimo i to sjećanje, da iskazujemo pijetet spram onih koji su bili žrtve, i na koncu, ali ne manje važno, da s onima koji su otišli s ovog prostora i koji su danas najviše u Hrvatskoj obnavljamo i gradimo veze i odnose kako bi život ovdje u Hrtkovcima imao perspektivu. Drukčije smo pozicionirani u strukturama vlasti, to otvara jednu novu perspektivu, vjerujem da će se posljedice toga osjetiti i u svakoj lokalnoj zajednici«, naveo je Žigmanov.

Korak prema izliječenju

Svetu misu predvodio je biskup koadjutor Srijemske biskupije mons. Fabijan Svalina, koji je uoči nje istaknuo kako je svako okupljanje uvijek veliki događaj, pogotovo za hrvatsku zajednicu koja djeluje na prostoru Vojvodine. Na pitanje koliko slobodno tamošnji puk može očitovati svoju vjersku i nacionalnu pripadnost, on je odgovorio da još uvijek postoji puno rana koje ljudi s ovih prostora

nose, pogotovo iz Srijema, te izrazio uvjerenje da su ovakva okupljanja jedan korak prema izliječenju svega onoga što se dogodilo i pogled prema budućnosti, prema nečem novom. Istaknuo je kako podržava svaku inicijativu koja je na tome tragu te sve inicijative koje su za novi rast i priliku za naš korpus koji djeluje na ovim prostorima. Rekao je i kako su na državnoj, političkoj razini neke nove mogućnosti, budući da »imamo ministra iz hrvatskih redova, koji može komunicirati naše potrebe i izazove pa da se i na toj razini mogu neke stvari rješavati«.

Proslavi blagdana sv. Josipa u Hrtkovcima, među ostalim, prisustvovali su i otpravnik poslova u Veleposlanstvu Hrvatske u Srbiji **Natali Lulić**, generalni konzul Generalnog konzulata Republike Hrvatske u Subotici **Velimir Pleša**, zamjenik pokrajinske tajnice za kulturu i informiranje **Goran Kaurić**, predsjednik mjesne HKU **Dr. Nikola Dogan Mirko Paulić** i župnik župe sv. Klementa u Hrtkovcima i sv. Antuna Padovanskog u Nikincima preč. **Ivica Živković**, te predstavnici hrvatskih institucija i udruga.

Podsjetimo, svetog Josipa je Hrvatski sabor 1687. godine izabrao za nebeskog zaštitnika Hrvatskog Kraljevstva, odnosno hrvatskog naroda. Riječ je o jednom od četiriju praznika Hrvata koji, prema Zakonu o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, praznuju pripadnici hrvatske zajednice u Srbiji. Odluka o tome usvojena je na sjednici Nacionalnog vijeća hrvatske nacionalne manjine sredinom 2005. godine, a ista je potvrđena od strane Savjeta za nacionalne manjine.

Z. V. / I. P. S

Čestitka ministra

Blagdan sv. Josipa pripadnicima hrvatske zajednice u Srbiji čestitao je i ministar za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Tomislav Žigmanov, koji je među ostalim podsjetio da su tijekom povijesti, Hrvati u Srbiji sačuvali nacionalni identitet, a u proteklih 20 godina su uspjeli uspostaviti respektabilnu manjinsku nacionalnu infrastrukturu. Kako je istaknuo, najrazvijenije područje rada je prostor kulture – više od 40 društava, 30-ak objavljenih knjiga, znanstveni i časopis za književnost. S ponosom ističu kako je najcitiraniji znanstvenik u Srbiji – akademik **Ivan Gutman** iz Sombora, pripadnik hrvatske zajednice. O informiranju na hrvatskom jeziku brine tjednik *Hrvatska riječ*, 15-ominutni dnevni informativni program na Radioteleviziji Vojvodina, dvije polusatne emisije tjedno na Trećem programu Radio Novog Sada, te nekoliko listova u okviru Katoličke crkve i kulturnih društava. Obrazovanje se odvija od vrtića do srednje škole, u nekoliko škola na teritoriju Grada Subotice i Monoštor, a službena upotreba hrvatskog jezika i pisma je u institucijama AP Vojvodine, Gradu Subotica i 15-ak naseljenih mjesta. O svemu tome brine Nacionalno vijeće hrvatske zajednice u Srbiji, a političku artikulaciju interesa provodi najjača politička stranka Demokratski savez Hrvata u Vojvodini.

Uspješno realizirani projekti prekogranične suradnje

Za novi natječaj skoro 530.000 eura

Prekogranični program Hrvatska – Srbija jedan od najboljih programa koje je realiziralo Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU

Demokratski savez Hrvata u Vojvodini organizirao je u subotu, 18. ožujka, u Plavni prezentaciju realiziranih projekata Programa prekogranične suradnje Hrvatska – Srbija. Projekti su realizirani tijekom prošle godine s partnerima iz Hrvatske. To je bilo prvi puta da se na takav način direktno potiče suradnja partnera iz Srbije i Hrvatske i za to osiguravaju sredstva.

Kako je u uvodnom obraćanju istaknuo načelnik sektora u Ministarstvu regionalnog razvoja i fondova EU **Mislav Kovač**, novi natječaj će biti objavljen uskoro, a sredstva su povećana za milijun kuna, pa će ove godine ukupan fond sredstava biti oko 530.000 eura.

Jedan od najboljih programa

Jasna Vojnić zahvalila se Hrvatskoj i Ministarstvu za regionalni razvoj i fondove EU što su prepoznali potrebe Hrvata u Srbiji i prvi puta, ako se izuzme *Hrvatska kuća*, osigurali ovako veliki iznos sredstava za projekte.

»Hvala DSHV-u na inicijativi i koordinaciji. Podsjetit ću da su Hrvati u Srbiji nekoliko puta pokušali sudjelovati u prekograničnim projektima koji se financiraju iz fondova Europske unije. Svaki puta je bilo bezuspješno i ovo je prvi puta da smo dobili sredstva za prekograničnu suradnju. Srbija se svaki puta hvalila da 30-40 projekata godišnje realizira kroz projekte prekogranične suradnje s partnerima iz Hrvatske, a u hrvatsku zajednicu je od tih projekata stiglo nula dinara«, kazala je Vojnić govoreći o značaju posebnog programa prekogranične suradnje Srbija – Hrvatska.

Program prekogranične suradnje nastao je na inicijativu predsjednika DSHV-a **Tomislava Žigmanova**. »Hvala vam što podupirete naše planove, naša nastojanja da poboljšamo uvjete u kojima radimo, institucionalne okvire i infrastrukturne sadržaje da i na taj način osjetimo podršku Hrvatske, koja je od ključne pomoći kada su u pitanju neke naše inicijative. Kao predsjednik DSHV-a, prije svega u razgovoru sa županom Osječko-baranjske županije **Ivanom Anušićem** pokušao sam vidjeti postoji li mogućnost da i druga proračunska sredstva budu dostupna nama, a ne samo preko Ministarstva vanjskih poslova, kroz distribuciju preko Središnjeg državnog ureda i Veleposlanstva Hrvatske, jer su ta sredstva, pokazalo se, nedovoljna za naše potrebe«, kazao je Žigmanov.

On je podsjetio da je inicijativa naišla na pozitivan odjek kod ministice **Nataše Tramišak**, koja je, kopirajući program za Hrvate u BiH, napravila model za prekogranični program Srbija – Hrvatska.

»Ovim programom ne samo da smo osigurali dodatna sredstva već je ojačalo naše zajedništvo, stekli smo nove prijatelje, partnere, one koji će bolje razumijeti naš položaj, biti uvijek na raspolaganju«, kazao je Žigmanov.

Svih 20 prekograničnih projekata je uspješno završeno, u Ministarstvu regionalnog razvoja i fondova Europske unije zadovoljni su realizacijom, a Kovač je kazao kako je prekogranični program Hrvatska – Srbija jedan od najboljih programa koje je realiziralo Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU. »Slušamo i vas i mogu najaviti da će ove godine biti ponovno raspisan natječaj za koji smo osigurali više sredstava. Podsjetit ću vas da je prošle godine prvo bilo planirano dva milijuna kuna, pa smo to povećali na tri milijuna, a ove godine u proračunu imamo četiri milijuna kuna, odnosno oko 530.000 eura. Program je pripremljen, velikih izmjena u odnosu na prošlogodišnji natječaj neće biti. Vjerujem da ćemo uspješno provesti i ovogodišnji program i da ćemo se naredne godine moći pohvaliti s još više novca«, kazao je Kovač.

On je najavio i program prekogranične suradnje Hrvatska – Srbija koji će biti financiran iz sredstava europskih fondova.

»Tu pričamo o energetske projektima, zaštiti okoliša, zdravstvu, kulturnoj baštini, pa vjerujem da ima kvalitetnih projekata koje možete plasirati kroz taj program«, kazao je Kovač.

Partnerska suradnja

Projekte koji su realizirani kroz prošlogodišnji program prekogranične suradnje Hrvatska – Srbija, a ukupno ih je bilo 20, provodile su udruge, župe, medijske kuće, profesionalne institucije hrvatske zajednice sa svojim partnerima iz Hrvatske.

Partner Srijemskoj biskupiji bila je Općina Vrbanja, kroz ovaj projekt Srijemska biskupija obnovila je zgradu ordinarijata biskupije, koja je bila napuštena, a obnovljeni prostor osigurao je kvalitetnije uvjete za rad i okupljanje lokalnog hrvatskog stanovništva.

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata i Sveučilište *Josipa Jurja Strossmayera* u Osijeku bili su partneri u projektu putem kojeg su osigurana sredstva za tehničko-materijalno opremanje hrvatskih udruga kulture, a jedan od najvažnijih proizvoda tog projekta bila je izložba »Živa baština« na kojoj su prezentirana 22 elementa, s reprezentativnim katalogom, te prezentacija na internetskoj stranici ZKVH-a.

HKC *Bunjevačko kolo* iz Subotice u partnerskom projektu s OŠ *Ivan Filipović* iz Račinovaca osigurao je sredstva za kupovinu stolova, termoboksova i druge opreme za manifestaciju *Veliko prelo*.

Fondacija za razvoj zajednice *Cro-Fond* u partnerstvu s Općinom Ernestinovo osigurala je sredstva za tehničko opremanje udruga. Uz sredstva ZKVH-a i ona koja su osigurana preko Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Hrvatske više od 40 udruga dobilo je tehničku opremu.

Župa sv. Jakova u Plavni kroz projekt sa župom Pokrova presvete Bogorodice iz Petrovaca uredila je Pastoralni centar u kome je i održano predstavljanje prekograničnih projekata.

Družba kćeri milosrđa u partnerstvu s Gradom Valpovo osigurala je sredstva za kapitalni projekt proširenja vrtića.

Osječko-baranjska županija i Hrvatsko nacionalno vijeće bili su partneri u projektu »Jačanje povezanosti Hrvata Bačke i Baranje«. HNV je sredstva uložilo u kapitalni projekt izgradnje *Hrvatske kuće*.

Projekt Fondacije *Antun Gustav Matoš* i Općine Tovarnik bio je usmjeren na zajedničku proslavu 150. obljetnice rođenja **Antuna Gustava Matoša**. Fondacija *Antun Gustav Matoš* sredstva je utrošila za adaptaciju prostora u Beogradu u kojoj je sjedište Fondacije.

Mjesna hrvatska udruga u Sonti kroz projekt prekogranične suradnje izgradila je ljetnu terasu u dvorištu *Šokačke kuće*. Partner im je bila Općina Vladislavci. U partnerskom projektu s Općinom Andrijaševci HKU *Antun Sorgg* iz Vajske opremila je i dogradila *Šokačku kuću*, a u cilju razvoja turističke ponude.

NIU *Hrvatska riječ* i *Plava vinkovačka televizija* zajednički su realizirale projekt *Hrvatska rič iz Vojvodine*, a kroz taj projekt kupljena je oprema za realizaciju emisije *Hrvatska rič iz Vojvodine*. Bio je to jedini projekt iz područja informiranja koji je prošao na ovom natječaju.

Župa sv. Josipa Radnika iz Đurđina obnovila je krovšte župne kuće, a ova investicija provedena je kroz partnerski projekt s Općinom Satnica Đakovačka.

U zajedničkom projektu bili su TZ Grada Županje i UBH *Dužijanica*, a rezultat projekta je i kupnja opreme potrebne za programe *Dužijance*.

Izrađena je kompletna projektna dokumentacija i osigurana su sredstva za početak radova za novi vrtić za djecu jaslenog uzrasta, pa će kapacitet vrtića biti proširen za još tridesetak djece.

Udruga *Bela Gabrić* osigurala je sredstva za didaktički materijal, radne listove i udžbenike za osnovnu i srednju školu. Partner je bio Grad Ilok.

Udruga *Marija* kupila je novu opremu koja je unaprijedila emitiranje programa na svim frekvencijama za koje postoje dozvole za emitiranje. Projekt je realiziran u partnerstvu s Gradom Donji Miholjac. Tavankutska Osnovna škola *Matija Gubec*, u partnerstvu s Osječko-baranjskom županijom i Osnovnom školom *Gorjani* obnovila je sportski teren.

Kroz projekt prekogranične suradnje HKUD-a *Vladimir Nazor* i KUD-a *Mijat Stojanović* iz Babine Grede obnovljen je ulični dio krovšta na *Hrvatskom domu* u Somboru.

Župa sv. Katarine djevice i mučenice iz Sota je u partnerstvu sa župom sv. Mihaela Arkandela iz Donjeg Miholjca obnovila prilaz ka crkvi i uredila Pastoralni centar.

Projekt prekogranične suradnje realizirali su i subotička župa sv. Jurja i župa Kraljice mučenika u Vukovaru, a kroz ovaj projekt kupljene su elektroničke orgulje za crkvu sv. Jurja.

Z. V.

Položaj i prava nacionalnih manjina u Srbiji i Hrvatskoj (XVIII.)

Redovito financiranje kulturnih i informativnih programa

Osim Ministarstva kulture Hrvatske (koje osobito financira obnovu manjinske kulturne baštine), nevladine udruge i ustanove nacionalnih manjina značajnim sredstvima iz državnog proračuna financiraju se putem Savjeta za nacionalne manjine i odnedavno i iz Ureda za nacionalne manjine

Kao i u Srbiji, i u Hrvatskoj je nacionalnim manjinama zagatirano pravo na »ostvarivanje kulturne autonomije održavanjem, razvojem i iskazivanjem vlastite kulture te očuvanje i zaštita kulturnih dobara i tradicije«.

Također, »pripadnici nacionalnih manjina radi očuvanja, razvoja, promicanja i iskazivanja svog kulturnog identiteta mogu osnivati ustanove za obavljanje kulturne, izdavačke, muzejske i knjižnične djelatnosti, osnivati udruge i slično« i u tome »imaju podršku Ministarstva kulture koje kontinuirano financira njihove programe, kroz rad svojih ustrojbenih jedinica«.

Osim Ministarstva kulture (koje osobito financira obnovu manjinske kulturne baštine), nevladine udruge i ustanove nacionalnih manjina značajnim sredstvima iz državnog proračuna financiraju se putem Savjeta za nacionalne manjine i odnedavno i iz Ureda za nacionalne manjine.

Izvori financiranja

Prema Uredbi o financiranju javnih potreba nacionalnih manjina hrvatske Vlade iz 2021. financijska podrška programima i projektima udruga nacionalnih manjina pruža se za ostvarivanje kulturne autonomije, kulturnog amaterizma i manifestacija, programa koji proizlaze iz bilateralnih sporazuma i ugovora, te programa kojima se stvaraju pretpostavke za ostvarivanje kulturne autonomije nacionalnih manjina. Financiranje programa i projekata za ostvarivanje kulturne autonomije provodi se putem javnog natječaja ili javnog poziva, a postoji i izravno financiranje.

Smjernice za financiranje i ugovaranje programa i projekata udruga donosi Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, a na postupak financiranja programa i projekata udruga nacionalnih manjina koji provodi Savjet za nacionalne manjine primjenjuje se poseban propis kojim se uređuju kriteriji financiranja, ugovaranja, praćenja i vrjednovanja provedbe podržanih programa.

»Manjinske udruge i ustanove imaju i druge izvore financiranja, i to ne samo za aktivnosti kulturne autonomije, jer ih financiraju i matične države, ili se financiraju putem donacija, vlastitih prihoda od aktivnosti i imovine, kao i iz sredstava iz proračuna jedinica lokalne i područ-

ne samouprave i iz sredstava državnog proračuna koja se raspoređuju drugim kanalima (npr. sredstva za realizaciju programa i projekata besplatne pravne pomoći)«, navodi **Antonija Petričušić** u svom radu iz 2022. (»Financiranje kulturne autonomije nacionalnih manjina i njegove klijentističke disfunkcije«).

Savjet za nacionalne manjine dodjeljuje godišnje oko pet milijuna eura (2022. je iznos bio oko 6,5 milijuna eura) udrugama i ustanovama devetnaest nacionalnih manjina koje provode projekte iz područja informiranja i izdavaštva, kulturnog amaterizma ili održavaju kulturne manifestacije. Od tih sredstava za programe i projekte Srba u Hrvatskoj izdvaja se oko 1,8 milijuna eura, za Talijane oko 1,2 milijuna, Mađare 844 tisuća eura, Čeha oko 570 tisuća itd..

Uvećanje sredstava

Na svojoj posljednjoj održanoj sjednici 9. veljače ove godine članovi Savjeta za nacionalne manjine su donijeli Program rada Savjeta za 2023. godinu.

Razmotrene su i informacije o prijedlozima programa pristiglih na Javni poziv udrugama i ustanovama nacionalnih manjina za predlaganje programa za ostvarivanje kulturne autonomije i programa koji proizlaze iz bilateralnih sporazuma i ugovora, koji će se sufinancirati sredstvima Državnog proračuna Hrvatske u 2023. godini.

Na Javni poziv za 2023. godinu ukupno je izvršeno prijava za 74 programa u području informiranja, 82 programa u izdavaštvu, 462 programa u području kulturnog amaterizma i 603 programa koji se odnose na kulturne manifestacije.

Udruge i ustanove 20 nacionalnih manjina predložile su za ostvarivanje programa kulturne autonomije dodjelu sredstava za 2023. godinu u ukupnom iznosu od 9,8 milijuna eura što u odnosu na 2022. godinu, kada je bilo zatraženo 8,5 milijuna eura, predstavlja povećanje od 17,4%.

U Državnom proračunu, u okviru aktivnosti Stručne službe Savjeta za nacionalne manjine, planirane su i osigurane tekuće donacije za sufinanciranje programa kulturne autonomije u 2023. godini u iznosu od 7,7 milijuna eura, što je 20,62 posto više nego u 2022. godini kada je odobreno 6,4 milijuna eura, navodi se u zapisniku sa sjednice Savjeta.

Ministarstvo kulture i medija također raspolaže sredstvima iz državnog proračuna za potrebe ostvarivanja kulturne autonomije nacionalnih manjina osiguravajući oko dva milijuna eura godišnje za potrebe nacionalnih manjina.

Udruge i ustanove nacionalnih manjina natječu se za dodjelu financijske potpore iz proračunskih sredstava tako što svake godine Savjetu za nacionalne manjine predlažu svoje programe, a Savjet potom formira Povjerenstvo za raspodjelu sredstava sastavljeno od stručnih osoba iz područja informiranja i izdavaštva, kulturnog amaterizma i kulturnih manifestacija. Članice i članovi Povjerenstva potpisuju pisanu izjavu kojom pod materijalnom i kaznenom odgovornošću izjavljuju da nemaju osobnih interesa kojima mogu utjecati na nepristranost rada i da će u obavljanju dužnosti članica i članova Povjerenstva postupati časno, pošteno, savjesno i odgovorno.

Prihvatanje godišnjih izvješća od strane Stručne službe Savjeta o namjenskom korištenju dodijeljenih proračunskih sredstava jedan je od glavnih uvjeta za nastavak sufinanciranja djelatnosti manjinskih udruga.

»Sustav kontrole trošenja javnog novca za potrebe ostvarivanja kulturne autonomije očito je tijekom vremena formalno osiguran time što su propisane pretpostavke koje udruge i ustanove nacionalnih manjina trebaju ispunjavati pri zahtjevu za dodjelu financijske potpore iz sredstava državnog proračuna putem Savjeta za nacionalne manjine. Uz ovaj mehanizam osiguranja financijske transparentnosti u dodjeli proračunskih sredstava, a u cilju osiguranja kontinuiranog nadzora provođenja manjinske politike, Vlada jednom godišnje podnosi Hrvatskom saboru izvješće o provođenju Ustavnog zakona i o utrošku sredstava koja

se u državnom proračunu osiguravaju za potrebe nacionalnih manjina, a Savjet za nacionalne manjine Hrvatskom saboru, odnosno Odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, radnom tijelu Sabora u čijem je djelokrugu ostvarivanje prava nacionalnih manjina, podnosi polugodišnje izvješće o pitanjima koja su u djelokrugu Savjeta te kvartalno izvješće o utrošku sredstava koja su u državnom proračunu osigurana za potrebe nacionalnih manjina«, navodi Petričušić.

Kultura i u operativnim programima Vlade

Vlada Hrvatske je na sjednici održanoj 30. prosinca 2020. godine donijela Odluku o donošenju Operativnih programa nacionalnih manjina za razdoblje 2021. – 2024., u čijoj pripremi su sudjelovali i zastupnici nacional-

nih manjina u Hrvatskome saboru. I u ovim programima se uz programe obnove, stambenog zbrinjavanja, statusnih prava, prava civilnih žrtava rata, procesuiranja ratnih zločina, obnove komunalne infrastrukture i drugog navode kao operativni ciljevi, odnosno aktivnosti, unaprjeđenje socijalne i kulturne infrastrukture srpske nacionalne zajednice. Među ostalim, navodi se i da će Vlada podržati kupnju, izgradnju, dogradnju, obnovu i opremanje kulturnih centara za srpsku nacionalnu zajednicu u Zagrebu, Rijeci, Osijeku, Vukovaru, Kninu i u drugim mjestima i da će Vlada osigurati sredstva za obnovu i uređenje društvenih domova na područjima koja su bila obuhvaćena ratnim stradanjima i razaranjima.

Na polju kulturne autonomije i spomeničke baštine kao kontinuirana aktivnost je navedeno da će se osigurati sredstva za obnovu spomenika značajnih za identitet Srba u Hrvatskoj, kao i da će se osigurati dodatna sredstva za adaptaciju vjerskih objekata koji imaju status spomenika kulture i važni su za njihov identitet.

Zanimljivo, kao jedna aktivnost se navodi i da će Vlada predložiti osnivanje zaklade za promicanje dijaloga i suradnje između mladih Hrvata iz Srbije i mladih Srba iz Hrvatske.

Jasminka Dulić

Kroz serijal članaka podastrijeti ćemo pojedine aspekte zakonskih rješenja, institucija, društvenih normi i pokazatelja društvenog položaja od značaja za bolje razumijevanje položaja nacionalnih manjina kada su u pitanju Hrvati u Srbiji i Srbi u Hrvatskoj kao pripadnici nacionalne manjine.

Mihailo Pavlović, odvjetnik iz Beograda

Osigurati pravične reparacije žrtvama ratnih zločina

Intervju vodila: Jasminka Dulić

»**P**ravo na reparacije žrtvama je veoma važan aspekt provođenja pravde, a samim tim i nezostavan element uspostavljanja vladavine prava, kao i izgradnje solidarnosti i kulture ljudskih prava, za društva koja su prošla kroz razdoblje masovnih zločina. Imajući u vidu da je Srbija bila akter svih sukoba velikih razmjera tijekom devedesetih godina 20. stoljeća, ista je odgovorna osigurati pravične reparacije žrtvama zločina u bivšoj Jugoslaviji«, navodi se u Izvješčaju Fonda za humanitarno pravo »Materijalne reparacije u parničnim postupcima za naknadu štete – praksa sudova u Srbiji u periodu od 2017. do 2020. godine«.

Odvjetnik iz Beograda **Mihailo Pavlović**, koji zastupa žrtve ratnih zločina u parnicama za naknadu štete kaže za *Hrvatsku riječ* kako je »krug osoba koje imaju pravo na naknadu štete zakonom ograničen, a kako vrijeme čini svoje, tako i žrtve umiru. Sve ovo vodi izostanku utvrđivanja kaznene i građanske odgovornosti izvršitelja, odnosno tijela vlasti, što ostavlja žrtve bez odgovarajućih reparacija za zločine koje su preživjeli. Razumno bi bilo očekivati da, upravo iz ovih razloga, Tužiteljstvo za ratne zločine i kazneni sud ubrzaju rad na otkrivanju izvršitelja i njihovom kažnjavanju za zločine tijekom devedesetih godina. Na žalost, u ovom trenutku se događa suprotno, pa

Specifičnost ovih postupaka je najviše u tome što država priznaje odgovornost za zločine koje je izvršila bilo JNA, bilo pripadnici Teritorijalne obrane koja je djelovala u sastavu JNA, bilo s druge strane pripadnici Ministarstva unutarnjih poslova * Smatram da je ustaljena praksa od 800.000 do 1.000.000 dinara neprimjereno niska za žrtve ratnih zločina jer je ipak riječ o žrtvama najtežih kaznenih dijela koje kazneno zakonodavstvo poznaje

je i rad na otkrivanju i sankcioniranju izvršitelja kaznenih djela iz korpusa međunarodnog humanitarnog prava gotovo zaustavljen«.

► **Kao odvjetnik, zastupate žrtve ratnih zločina u parnicama za naknadu štete. Koje su specifičnosti ovih sudskih procesa?**

Specifičnost ovih postupaka je najviše u tome što država priznaje odgovornost za zločine koje je izvršila bilo JNA, bilo pripadnici Teritorijalne obrane koja je djelovala u sastavu JNA, bilo s druge strane pripadnici Ministarstva unutarnjih poslova. To je zapravo i najveća vrijednost ovih parnica, osim činjenice da žrtve, odnosno članovi njihovih obitelji, dobijaju još jedan vid reparacija – naknadu nematerijalne štete, osim prethodno ustanovljene kaznene odgovornosti pojedinaca koji su izvršili ratni zločin.

Kada su ove parnice pokrenute tijekom 2017.

i 2018. godine, postupci su tekli dosta sporo. Postojala je neka vrsta inicijalnog otpora da se kroz parnice za naknadu štete prizna postojanje ratnog zločina i samim tim odgovornost za djela koja su izvršena tijekom devedesetih godina.

► **Što se događalo tijekom prethodnih godina u ovim procesima?**

Kada su ove parnice pokrenute tijekom 2017. i 2018. godine, postupci su tekli dosta sporo. Postojala je neka vrsta inicijalnog otpora da se kroz parnice za naknadu štete prizna postojanje ratnog zločina i samim tim odgovornost za djela koja su izvršena tijekom devedesetih godina. Osim toga, financijski teret za proračun Srbije nije bila zanemarljiva stavka prilikom donošenja sudskih odluka, što je sudove dodatno obeshrabrivalo, najprije da presude ove postupke, a potom i da dosude adekvatne naknade štete. Nakon nekih tri do četiri godine su počele pristizati prve pravosnažne presude u ovim parnicama u korist žrtava, ali su naknade neprimjereno niske, ukoliko se ima u vidu sve ono što stoji iza tih naknada. S druge strane, Državno, odnosno Vojno pravobranilaštvo koje zastupa Ministarstvo unutarnjih poslova, odnosno Mini-

starstvo obrane, i dalje podnosi žalbe, smatrajući da su i ovako niske naknade štete (od 800.000 do 1.100.000 dinara) previsoko odmerene. Sada ove parnice teku značajno brže, sudsku praksu smo ustalili, ali i dalje postoji problem adekvatnosti iznosa koji se dosuđuje žrtvama.

► **U kojoj mjeri su žrtve upoznate s mogućnostima za ostvarivanje naknade štete za zločine koje su pretrpjele?**

Usprkos tome što je do sada doneseno nekih desetak pravosnažnih presuda, prije svega za zločin na Ovčari, žrtve i dalje nisu upoznate s pravima i mogućnostima koji im stoje na raspolaganju kako bi ostvarili pravo na naknadu štete. Veliku zahvalnost za komunikaciju sa žrtvama i članovima obitelji žrtava dugujemo pojedincima i udrugama koji okupljaju članove obitelji i obavještavaju ih o ishodima parnica u Srbiji. Nažalost, to i dalje nije dovoljno da svi oni koji bi imali pravo na naknadu štete budu dovoljno i adekvatno upoznati sa svojim pravima.

Koliko je ovakvih procesa do sada pokretano?

Od 2018. godine do danas je pokrenuto oko 20 parnica za zločine na Ovčari, u Sotinu i Bogdanovcima. Deset parnica je pravosnažno okončano, a nekih sedam-osam presuda je već i naplaćeno od Ministarstva obrane. Osim ovih parnica za Hrvatsku, vodi se i pet parnica za zločine na Kosovu koje još uvijek nisu okončane.

► **Koliko ih je uspješno završeno do sada?**

U ovom trenutku su sve parnice koje su okončane pravosnažno, okončane u korist žrtava. To je dosta obećavajuća situacija, jer pruža nadu budućim tužiteljima da mogu očekivati pozitivan ishod i u svojim postupcima koje bi eventualno inicirali protiv Srbije.

► **Koliko traju ovakvi procesi, najčešće?**

Pojedine parnice su okončane dosta brzo, čak i u razdoblju kraćem od tri godine u oba stupnja. S druge strane, neke koje su inicirane još 2017. godine su i dalje u tijeku pred drugostupanjskim sudom. Iako bi se parnice trebale okončati pravosnažno u roku od pet godina, nažalost, u pojedinim od njih vidimo da su duboko zakoračile u sedmu godinu. Dobra stvar je ta što je broj takvih parnica mali.

► **Tko je do sada pokretao procese (iz kojih ratova, država, iz kojih etničkih grupa, jesu li Hrvati pokretali postupke)?**

Do sada su parnice pokretali građani Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Kosova. Svi oni koji su imali osnov u pravosnažnim sudskim presudama donesenim pred Odje-

ljenjem za ratne zločine Višeg suda u Beogradu imaju dobru šansu da iniciraju parnice za naknadu štete. Pored njih, postoje i parnice koje nemaju uporište u pravosnažnim sudskim kaznenim presudama i ti postupci i dalje traju.

► **Koliko se u prosjeku čeka na isplatu naknade štete?**

Što se tiče isplate naknada, Ministarstvo obrane je prilično revnosno u izvršavanju obveza. Nakon pravosnažnosti presuda, Ministarstvu je potrebno mjesec do dva da dobrovoljno izmiri obvezu iz presude. Procedure jesu

»Termin 'žrtva' podrazumijeva osobu koja je, individualno ili kolektivno, pretrpjela štetu, uključujući fizičku povredu ili mentalno oštećenje, emocionalnu patnju, financijski gubitak ili značajno umanjenje svojih fundamentalnih prava, kroz djela ili propuste koji predstavljaju teško kršenje međunarodnog kaznenog zakona ili teško kršenje međunarodnog humanitarnog prava. Termin 'žrtva' također uključuje, tamo gdje je to primjenjivo, neposrednu obitelj ili izdržavane članove obitelji direktne žrtve i osoba kojima je nanijeta povreda u pokušaju da pomognu žrtvama u nevolji ili da spriječe viktimizaciju«, navodi se u Izvještaju FHP-a.

nešto kompliciranije kada se isplate vrše van granica Srbije, npr. u Hrvatsku, ali to i dalje ne odugovlači drastično proces dobrovoljne isplate.

► **Koliko u prosjeku iznose ta obeštećenja, jesu li po Vašem mišljenju pravedna?**

Smatram da su naknade koje se trenutno dosuđuju u parnicama za naknadu štete žrtvama ratnih zločina neprimjereno niske. Istina je da je sudska praksa u Srbiji ustaljena kada je npr. riječ o naknadama štete srođnicima zbog smrti bliskih osoba. Međutim, smatram da je ustaljena praksa od 800.000 do 1.000.000 dinara neprimjereno niska za žrtve ratnih zločina jer je ipak riječ o žrtvama najtežih kaznenih djela koje kazneno zakonodavstvo poznaje. Podsjetio bih na odluku Europskog suda za ljudska prava u predmetu Brdar protiv Hrvatske gdje je Hrvatska potpisala poravnanje s oštećenim koji je izgubio člana obitelji u kolovozu 1995. godine na iznos od oko 23.000 eura. Sudovi u Srbiji bi se trebali voditi istom praksom i da naknade odmjeravaju adekvatnije i primjerenije kaznenom djelu koje stoji iza odštetnog zahtjeva.

► **Iz kojih zakona ili međunarodnih dokumenata proizlazi obveza Srbije da obešteti žrtve rata i ratnih zločina iz devedesetih godina?**

Srbija nema poseban zakon koji bi propisivao obvezu naknade štete za žrtve ratnih zločina, zbog čega se primjenjuju primarno odredbe Zakona o obligacijskim odnosima koji propisuje odgovornost države, odnosno tijela vlasti, ukoliko je neki pojedinac, koji je djelovao u okviru tog tijela, izvršio ratni zločin. Sudovi u Srbiji se u svojim presudama upravo pozivaju na odredbe ovog zakona kada usvajaju tužbene zahtjeve žrtava.

► **Tko sve ima pravo na obeštećenje?**

Krug osoba koje imaju pravo na naknadu, osim preživjelih žrtava ratnih zločina, jesu i članovi njihovih obitelji. Članovi obitelji imaju pravo na naknadu u slučaju smrti bliske osobe i u taj krug spadaju roditelji ubijenog, supružnici i djeca. Braća i sestre stradalog imaju pravo na naknadu štete samo u slučaju da je postojala trajnija zajednica života između njih.

► **Na koga pada teret dokazivanja u postupku? Drugim riječima, tko treba dokazati da su izvršitelji zločina bili tijela Republike Srbije, policija ili vojska?**

U situacijama kada postoji pravosnažna osuđujuća kaznena presuda za ratni zločin, teret dokazivanja je dosta lakši jer ne postoji potreba za dokazivanjem osnovne odgovornosti tijela vlasti za naknadu štete. Ukoliko takve presude nema, tužitelji, odnosno žrtve, su dužne dokazati osnovnu odgovornost tijela vlasti za štetu koju su pretrpjeli. Odsustvo pravosnažnih osuđujućih kaznenih presuda u ogromnoj mjeri otežava položaj žrtava i takvi postupci su uglavnom osuđeni na negativan ishod. Sudovi nameću nerazmjerni teret tužiteljima da dokazuju osnovnu odgovornost, s tim što čak i da uspiju dokazati postojanje odgovornosti nekog tijela vlasti za zločin, teško prolaze test zastarjelosti potraživanja naknade štete. Zastarjelost potraživanja naknade štete ne predstavlja prepreku kada postoji pravosnažna osuđujuća kaznena presuda protiv izvršitelja, s obzirom na to da u tom slučaju šteta ne podliježe zastarjelosti. Međutim, ukoliko takve presude nema, onda se primjenjuju opći rokovi zastarjelosti od tri, odnosno pet godina od dana nastanka štete. Kako svi zločini datiraju iz devedesetih godina, odsustvo kaznene presude za ratni zločin onemogućava žrtve da ostvare pravo na naknadu štete jer je nastupila zastarjelost potraživanja.

► **Tko snosi troškove procesa, odvjetnika?**

Tužitelji, odnosno žrtve, su ti koji snose troškove postupka u parnicama koje pokreću. Fond za humanitarno pravo tu igra značajnu ulogu jer žrtvama osigurava financijsku i logističku potporu za pokrivanje troškova sudskih taksi, ali i dolaska i odlaska na svjedočenja. Uloga Fonda je stoga više nego presudna u podršci žrtvama u ovim parnicama.

► **Krš se ljudska prava žrtvama kada sudski proces predugo traje?**

Da. U jednom broju predmeta su tužitelji bili prinuđeni pokrenuti postupak zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku u kojem su uspijevali i ostvarivali naknadu zbog povrede ovog prava. Uloga ovog mehanizma je daleko važnija zbog toga što na taj način žrtve prinude sud

da njihov predmet uzme hitnije u razmatranje i u kraćem postupku okončaju njihove parnice.

► **Što se mijenja u odnosu države i državnih tijela u posljednje vrijeme u pogledu nadoknade štete u ovim procesima?**

Od 2018. godine do danas je pokrenuto oko 20 parnica za zločine na Ovčari, u Sotinu i Bogdanovcima. Deset parnica je pravosnažno okončano, a nekih sedam-osam presuda je već i naplaćeno od Ministarstva obrane. Osim ovih parnica za Hrvatsku, vodi se i pet parnica za zločine na Kosovu koje još uvijek nisu okončane.

Promjene su više simbolične nego što zaista i postoje. Veći broj presuda je omogućio da se sada parnice okončaju brže i da se tužbeni zahtjevi usvajaju. Nažalost, nema promjena u visini naknada jer one i dalje ostaju neprimjereno niske iz razloga koje sam ranije naveo. Isplate naknada po presudama sada teku nešto brže, jer je Ministarstvo usuglasilo mehanizme po kojima te obveze izvršava, ali to i dalje ne smanjuje broj žalbi, niti je dovelo do priznanja tužbenih zahtjeva tužitelja odmah nakon podnošenja tužbe. S druge strane, izostaje proaktivna uloga države od koje bi se već moglo očekivati da sama kontaktira članove obitelji žrtava ili žrtve same i da im ponudi adekvatnu naknadu, bez pokretanja sudskog postupka.

► **FHP ističe kako ratni zločini ne zastarijevaju, ali da je potrebno na vrijeme osigurati pravdu za žrtve jer je do sada veliki broj njih, svjedoka i počinitelja preminulo. Kakve to može imati posljedice?**

Osim posljedica izostanka kaznene odgovornosti i osuđujućih presuda pred Odjeljenjem za ratne zločine zbog proteka vremena i smrti izvršitelja ratnih zločina, istovjetne posljedice postoje i po članove obitelji žrtava ili same žrtve. Krug osoba koje imaju pravo na naknadu štete je zakonom ograničen, a kako vrijeme čini svoje, tako i žrtve umiru. Sve ovo vodi izostanku utvrđivanja kaznene i građanske odgovornosti izvršitelja, odnosno tijela vlasti, što ostavlja žrtve bez odgovarajućih reparacija za zločine koje su preživjeli. Razumno bi bilo očekivati da, upravo iz ovih razloga, Tužiteljstvo za ratne zločine i kazneni sud ubrzaju rad na otkrivanju izvršitelja i njihovom kažnjavanju za zločine tijekom devedesetih godina. Na žalost, u ovom trenutku se događa suprotno, pa je i rad na otkrivanju i sankcioniranju izvršitelja kaznenih djela iz korpusa međunarodnog humanitarnog prava gotovo zaustavljen.

► **Od koga sve žrtve ratnih zločina imaju ili mogu zatražiti pomoć?**

U Beogradu je to Fond za humanitarno pravo, van svake razumne sumnje. U Hrvatskoj postoje pojedinci s kojima imam jako dobru suradnju poput **Igora Matijaševića** i **Ane Herman** koji su za žrtve Ovčare i Sotina učinili mnogo toga, tako da veliku zahvalnost dugujemo upravo njima. Vjerujem da postoji još pojedinaca ili udruga koje igraju značajnu ulogu u komunikaciji sa žrtvama i koje prenose sve ove informacije drugim članovima obitelji koji se nalaze u istoj situaciji.

FOTO: Medija centar

Predstavljanje učiteljica budućih prvaša

Mali odjeli – slatke muke

»Sve što nam je nepoznato kod nas ljudi prirodno izaziva bojazan. Pa tako i upis u hrvatske odjele. Nema čarobnog recepta za uspjeh, ali se dokazalo da sve uvijek 'sjedne na svoje mjesto'«, kaže učiteljica Ana Kopunović Legetin

Sigurno se svi sjećamo svoje učiteljice/učitelja koji su nas naučili prva slova, prve brojke, koji su nas uz roditelje učili što je dobro, a što loše. Važnost učitelja ili učiteljice se ni danas nije promijenila niti smanjila. Razlika koja je vidljiva jeste u programu i načinu rada, što od današnjih učiteljica traži usavršavanja i iziskuje dodatan angažman.

Upis u prve razrede je pred roditeljima budućih prvaša i smatra se jednom od najvećih životnih odluka. Nije lako danas izabrati školu i znati je li naša odluka ispravna. U tome nam svojim iskustvom u radom s djecom itekako mogu pomoći učiteljice. Kada je u pitanju cjelovita nastava na hrvatskom jeziku, sa sigurnošću možemo reći kako će i ovu 22. generaciju učenika sačekati učiteljice posvećene radu i djeci.

Prednost kombiniranih odjela

Kada je u pitanju Osnovna škola *Ivan Milutinović*, u kojoj se izvodi nastava na hrvatskom jeziku, buduće prvaše u područnoj školi u Maloj Bosni sačekat će učiteljica **Ana Kopunović Legetin**.

Učiteljica Ana živi u Žedniku sa svojom obitelji, te kao majka troje djece dobro zna koliko je djeci i roditeljima važan polazak u prvi razred. U nastavi na hrvatskom jeziku počela je raditi 2015. godine i s kratkim prekidima je prisutna svih godina u obrazovanju.

»Moje iskustvo zasniva se isključivo na radu u malim odjelima. Budući da radim u školi u Maloj Bosni, gdje je ipak znatno manji broj djece, nastavu najčešće izvodim u kombiniranim odjelima. Zadovoljna sam time, jer je u malim odjelima atmosfera ravna onoj u obitelji – topla, bliska i ugodna. Starija djeca često pomažu mlađima, a nerijetko im znaju, na njima svojstven način pojasniti gradivo. Osim toga, u kombiniranim odjelima se uočava i zaštitnički odnos starijih prema mlađima i gledanje mlađih na starije. Djeca rade po propisanom planu i programu, te nema zaostajanja, što više čest primjer je da mlađa djeca još bolje svladaju gradivo, dok stariji ponavljaju stečeno znanje. Oni se međusobno nadopunjuju, kako u igri i druženju tako i u znanju«, priča učiteljica Ana.

Jasno je svima kako se u manjim odjelima može puno više i lakše raditi, jer učiteljica može raditi sa svakim djetetom ponaosob, posvetiti se njihovim potrebama, mogućnostima i sazrijevanju. Ono što sugovornica također naglašava jeste da se u ovakvim odjelima jačaju odnosi među djecom, ona se bolje upoznaju i lakše navikavaju jedni na druge.

Bez izdvajanja

Roditelji često kao razlog promišljanja navode da ne žele djecu izdvajati.

»Djeca su u učionici izdvojena, kao i u bilo kom drugom razredu, no s glasanjem školskog zvona, izlaze iz uči-

onica i svi se miješaju, druže, razgovaraju međusobno, odlaze na dječje rođendane neovisno o tomu jesu li u hrvatskom ili srpskom razredu. Oni su 'samo' djeca željna druženja i igre i nemaju predrasuda, kao mi odrasli. Mislim da je svima jasno da se u manjim odjelima mogu lakše spriječiti konfliktne situacije i da imamo prostora razgovarati kada bi i došlo to takve situacije, ali djeca to ne doživljavaju kao odrasli. Sve što nam je nepoznato kod nas ljudi prirodno izaziva bojazan. Pa tako i upis u hrvatske odjele. Nema čarobnog recepta za uspjeh, ali se dokazalo da sve uvijek 'sjedne na svoje mjesto', priča sugovornica.

U školi u Maloj Bosni u nižim razredima ima petero učenika, a i ove školske godine je mali broj predškolaca koji će od jeseni krenuti u školu. S učiteljicom Anom smo porazgovarali i o tome koji su po njenom mišljenju razlozi zbog čega roditelji dvoje.

»Iz nekog mog iskustva mogu reći da se roditelji premišljaju oko upisa u cjelovitu nastavu na hrvatskom jeziku najviše zbog reakcije okolice (sela), straha da je komplicirana organizacija, zbog nacionalno mješovitih brakova u kojima nisu oba roditelja suglasna da upišu dijete na nastavu na hrvatskom jeziku, a mislim da ima i onih kojima je problem i odbojnost prema hrvatskom jeziku uslijed političkih previranja«, pojašnjava sugovornica.

Kada su u pitanju udžbenici, učiteljica Kopunović Legetin ima izuzetno pozitivno iskustvo, te je tako pojasnila kako su udžbenici koje prvaši dobivaju na dar izuzetno kvalitetni, sadržajno bogati, te pokrivaju sve nivoe napredovanja učenika. Kreativno su osmišljeni i svojim zadacima razvijaju logičko razmišljanje kod djece. Osim prvaša koji dobivaju udžbenike na dar i u narednim godinama osnovnoškolskog obrazovanja učenici, uz kotizaciju od 1.000 dinara, dobivaju udžbenike, što je više nego simbolična cijena budući da se komplet udžbenika od prvog do osmog razreda kreće od 8.000 (za prvaše) do 17.000 (za osmi razred).

Važnost usavršavanja

Po riječima učiteljice Ane, kod prvaša je u početku, kada im je gradivo koje trebaju svladati jednostavno, bitno raditi na socijalizaciji, te ih učiti ponašanju u školi, ophođenju prema učiteljici i starijima, kao i među vršnjacima, postaviti pravila i raditi na radnim navikama.

»Svi učitelji, pa i roditelji će se složiti s time da djeca u tom uzrastu ne mogu mirno sjediti 45 minuta i pratiti nastavu. Prvi mjeseci su idealni za postavljanje nekih drugih, rekla bih životnih stvari. Jasno je da će u početku roditelji voditi računa o njihovim udžbenicima i priboru, ali je jako važno da to nauče i sami. Oni iz vrtića dolaze već pripremljeni za školu, ali se njihove radne navike i obveze

povećavaju. Djeca ne trebaju, kada krenu u prvi razred znati čitati i pisati, to je naš zadatak u prvom razredu. I njima, a i nama je lakše učiti ispočetka, nego ispravljati eventualne pogreške«, napominje učiteljica.

Osim učenika, za školu se pripremaju i usavršavaju i učiteljice, te je tako naša sugovornica trenutno na lektoratu za hrvatski jezik i književnost pri Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Ovaj vid usavršavanja, sugovornica ocjenjuje izuzetno korisnim i dobrim.

»Smatram da je ovo izuzetno značajno, jer koliko god nam hrvatski jezik bio blizak i sličan, nitko od nas koji se nismo školovali na hrvatskom jeziku nije kod kuće govorio književnim hrvatskim jezikom. Stoga ovo smatram izuzetno važnim, kako za mene tako i moj budući rad s djecom. Još na fakultetu smo znali da naše školovanje i usavršavanje ne prestaje s diplomom nego se jednostavno cijeli život moramo pripremati, usavršavati svoje stečeno znanje i biti u korak s vremenom.«

Budući da u ovu mjesnu školu idu i djeca iz šireg okruženja i ona s okolnih salaša prijevoz do škole je značajna stavka za pojedine roditelje.

»Kada su u pitanju hrvatski odjeli, u onim školama gdje je prijevoz potreban je i organiziran. No, kod nas djecu uglavnom dovode roditelji ili u starijim razredima dolaze sami ili s postojećim prigradskim prijevozom, u zavisnosti od mjesta stanovanja. Vjerujem da kada bi bio neki veći broj djece da bi i prijevoz mogao biti organiziran«, priča učiteljica i poručuje roditeljima budućih prvaša: »Dragi roditelji, nitko vam ne može garantirati da će upis u hrvatski ili srpski odjel biti pun pogodak za vaše dijete, ali upis u odjel na hrvatskom jeziku zasigurno nudi kvalitetan i posvećen rad, pozitivno ozračje i obiteljsku atmosferu, koja je vašem prvašu itekako bitna. Postupite hrabro, onako kako vi smatrate da je najbolje, a ne onako kako ćete ugoditi svojoj okolici«.

Ž. V.

Priča o kolodvoru i o željeznici

Današnja zgrada putničkog kolodvora je izgrađena na prekretnici XIX. i XX. stoljeća. To je jedna tip-ska zgrada kakve je tada gradila Mađarska držav-na željeznica. Istina, jedna od najvećih tipskih kolodvorskih građevina, jer je Subotica tada već bila veliki željeznički čvor. Na njenu staničnu postaju stizali su vlakovi iz šest pravaca: Sombora, Segedina, Sente, Zemuna (Beograda), Crvenke i Baje. Ove dvije pruge su ukinute, ali govori se o potrebi obnavljanja tračnica prema Baji. Tadašnji javni prijevoz – tramvaj je imao stajalište ispred kolodvora. Po-vezivanje grada s dvije značajne rijeke, Dunavom i Tisom, omogućilo je brzi razvoj industrije: namještaja, poljoprivre-de, umjetnog gnojiva, elektronike itd. Zato je od putničkog, teretni kolodvor još i značajniji – zbog transporta sirovina za industriju i odvoženja gotovih proizvoda. A zato su neka-dašnje značajne tvornice imale i svoje industrijske tračnice. Po riječima dogradonačelnika **Imrea Kerna**, gradit će se nova teretna stanica južno od sadašnje i bit će omogućen istovar i kontejnera, jer željeznica danas, slično kao veliki kontejnerski brodovi, ima svoje teretne kompozicije sastavljene od 40-50 kontejnera, koji se dizalicama istovaruju i utovaruju na specijalne vagone-nosače. Dok je postojala SFRJ i posebno vojvođansko Željezničko transportno po-duzeće (ŽTP), kroz Suboticu je željeznicom prolazilo više robe nego u najvećim jadranskim lukama, jer je cjelokupni izvoz u istočnoeuropske zemlje i SSSR prolazio kroz naš grad. Bilo je npr. dnevno dva »para« (u oba pravca) tzv. maršrutnih vlakova koji su iz Mađarske vozili rudu alumi-nija bauxit u tvornicu aluminijske u tadašnji Titograd (danas Podgorica), jer tamo je bila električna energija jeftina i Ma-đarima se isplatilo dovesti rudu do tvornice, a da odande u povratku »maršrutni vlakovi« prevoze razne poluproizvode od aluminijske. ŽTP Vojvodina je bila najveća i najbogatija u cijeloj zemlji. Oni su prvi kupili »poslovni vlak«, koji je pro-metovao od Subotice do Beograda. Putovanje je trajalo dva i pol sata (osobno sam provjeravao godinama). Nakon »događanja naroda« ukinut je samostalni ŽTP Vojvodina, a ŽTP Srbija je bila toliko centralizirana da direktor subo-tičkog željezničkog čvora (zaposlenih oko 6.000 radnika) nije imao pravo potpisati nikakav račun bez pismenog odo-brenja iz Beograda, npr. kada se razbilo staklo na blagajni. Naravno, direktor je imao »veresiju« u staklorezačkoj firmi *Ornament* i slučaj je odmah riješen (pismeno odobrenje je stiglo za nekoliko dana).

Kakva je situacija danas?

Naravno, prvo sam na »netu« potražio *Željeznice Srbije*, kako se danas službeno zove nekadašnji ŽTP Srbije, i sa-znao sam sljedeće: Akcionarsko društvo *Željeznice Srbije* je formirala Vlada Srbije (2006.) nakon donošenja Zakona

o željeznicama (2005.) i ona imenuje Skupštinu AD koja pak imenuje odbor direktora iz čijih redova se bira general-ni direktor. Na službenom sajtu piše sljedeće: »AD *Željeznice Srbije* se nalaze u procesu konsolidacije, reorganizacije i racionalizacije koja će trajati tijekom sljedećih godina«. Kratko i jasno. Broj uposlenih bio je 32.832 (konac 2000.) što je smanjenje za 44% na 18.280 (podatak iz 2013.) iste godine, a profit je bio -7,7 milijardi dinara (praktično gubi-tak). Nema novijih podataka iako na koncu piše: »posljed-nja izmjena stranica 23. studenog 2022.« (praktično sko-ro prije četiri mjeseca). U okviru AD *Željeznica Srbije* (kao matično društvo) djeluju i četiri a.d. društva: za upravljanje željezničkom infrastrukturuom; za prijevoz putnika; za prije-voz robe i društvo za upravljanje željezničkom imovinom.

Postoji i »Direkcija za željeznice« kao posebna organiza-cija koja obavlja poslove državne uprave u području želje-znice utvrđeno zakonom o željeznicama. Sjedište im je u zgradi Vlade Srbije. Ne čudi me izvjesna neorganiziranost u planiranju subotičkog željezničkog čvora, npr. zbog nad-ležnosti u planiranju. Remont i izgradnja drugog kolosijeka Novi Sad – Subotica koštati će 10 milijardi dolara, financira je »Kineski investicijski fond za istočnu Europu«.

Problemi s putničkim kolodvorom

Nadajmo se da će se u zlatno doba ŽTP Vojvodine zapo-četa rekonstrukcija kolodvora (započeti pothodnici) dovršiti po planu. Po riječima Imrea Kerna izgradit će se peroni s kojih se sigurno i lako može ulaziti/izlaziti i iz putničkih vla-kova. Na perone će se dolaziti pothodnicima, a za invalide će biti izgrađeni liftovi. Budući da će subotička postaja biti regionalna, problem je odvojenost i udaljenost autobusnog kolodvora od željezničkog kao i udaljenost javnog grad-skog prijevoza – autobusa, jer je najbliže stajalište u Ulici Đure Đakovića (više od 200 m). A oni koji bi dolazili vlasti-tim automobilima ne mogu ih duže vrijeme parkirati, jer nije izgrađena predviđena katna parking garaža.

Lov na milice

Stiglo nam, eto, proljeće i s njim sve što već ide: duži dani, toplije vrijeme i – to niti očekuješ – šareni pločnici. Šetaš, recimo, jučer gradom, gledaš krošnje jesu li zazelenjele ili procvjetale, a već danas proljetni kolorit te čeka na betonu!

Daaaa, bilo je toga i ranije, u vrijeme kada su djevojčice običnom kredom ili onom »u koloru« nevjesto na pločnik iscrivale krivudave kvadratiće i u njima brojeve, igrajući se školice. Radili su to i dječaci, iscrivajući (također kredom, također nevjesto i krivudavo) linije nogometnog igrališta kako bi precizno mogli utvrditi kada je lopta otišla u aut ili pak korner. Ali, vremena kada su dječja igrališta bili i pločnici i slabo prometne ulice već odavno su postala prošlost, jer djeca se danas igraju drugačije. Možda i sami znate kako.

Pa ipak, sezona »proljeće '23.« pokazala je da razigrani duh još nije zamro, a kreacija presušila. Djeca, ili pak oni koji se kao djeca osjećaju i tako ponašaju, igraju se tako što na pločnicima šalju poruke. Ne one »Ana voli Milovana« ili pak »P + J«, to je tako bljak. Pa tko će još u javnosti ostaviti poruku da se zaljubio? I to još u proljeće! Sad su te poruke sofisticiranije. I organiziranije. Jer, diljem Srbije, pa tako i Subotice, prošloga vikenda na pločnicima su osvanule poruke »Milica lažljivica« i »Miloš Francuz«.

Što nam te poruke, onako na prvi pogled, kazuju? Kazuju nam to da su sve Milice preko noći postale lažljivice, bez obzira na to žive li one u Beogradu, Novom Sadu ili Subotici. Tek bi ispitivanja mogla pokazati uz koliko se Milica u vrtićima i školama već sada priljepio i taj nadimak. Onako kako su jednom davno u jednoj drugoj zemlji prvo na izlozima osvanuli natpisi »Juden«, pa onda »Davidova zvijezda« na rukavu, pa onda kolone, stočni vagoni... Sve do »tuširanja« u kolektivnom smještaju. Tko zna, među milijunima takvih koji su bili žrtva nečije »poruke« možda se već tada našla i neka Milica. Miloši su, onako na prvi pogled, još i bolje prošli, jer biti Francuz na ovdašnjoj skali poželjnosti mnogo je bolje negoli biti »šiptar«, »ustaša«,

»ciganin«, a ponekad čak i »Slovak«, »Mađar« ili »ješa«. Biti »Francuz«, u nekom drugom vremenu ili kontekstu, zvučalo bi skoro kao i biti »Englez« ili »Amer«. Baš onako šmekerski.

Iza tih, naizgled jednostavnih, sintagmi očito se krije sofisticirana poruka koja nakon drugog čitanja otkriva više značenjskih mogućnosti, ne skidajući sa sebe ni tada veo tajanstvenosti. U pokušaju semantičkog raščitavanja poruke logično se nameće pitanje »tko je Milica?« »Eh, ko je? Pa zna se, naivčino!«, odbrusit će ti ružičasti glas. »Isto je i s Milošem. Šta se praviš lud?«, poklopit će te informer. »Dobro, ali zašto? Zar se tom dvosmislenom porukom ne navlači stigma na sve milice i miloše?«, naivno ćeš se zapitati. »Pa ko još tako razmišlja kad se zna ko su Milica i Miloš! Ona Milica i Onaj Miloš, a ne sve milice i svi miloši. Uostalom, odavno je poznato da cilj opravdava sredstvo«, zarežat će happy na tebe.

Povlačeći se u sebe nakon neuspjelog dijaloga s većinom nećeš se ni zapitati tko stoji iza ove koordinirane akcije javnog sramoćenja svih milica i miloša u ime One Milice i Onoga Miloša, koja kao da je došla s društvenih mreža ili – ne daj, Bože – iz Centrale. Na pamet ti u tom trenutku neće pasti niti da postaviš pitanje gdje su tijekom tih ilegalnih radnji bili »organi reda«, zašto nisu reagirali, priveli počinitelje i podnijeli protiv njih prekršajne prijave i na taj način (o)čuvali javni red i mir. Umjesto toga, past će ti na um fantastična pomisao, pomisao

koja se javlja samo u najluđim snovima. Recimo ona da su počinitelji koji javno sramote Sve milice i miloše pod a) mentalno hendikepirani maloljetnici, pod b) retardirane odrasle osobe ili c) uplašeni vjernici neke političke sekte.

Tek će se nakon toga pojaviti problem! Jer na logično pitanje kako je nakon tako infantilne akcije konkretne manjine počinitelja izostala reakcija konkretne većine onih koji s tim nemaju veze možebitno će se odgovor nametnuti sam od sebe: dosadašnja praksa milijun je puta dokazala da većina sa svojom šutnjom i nečinjenjem nije ništa bolja! Na suludo pitanje otvara li se ovakvom praksom mogućnost da i manjina koliko sutra na pločnike ispiše, recimo »Aco vadi-kav« ili »Aco pvačko«, odgovor je pozitivan samo u teoriji: ako je već postojao *Lov na jelene*, zašto ne bi mogao i na milice ili ace? Ali, prije toga razmisli o nekoč izvrljanim izlozima u jednoj drugoj zemlji i poznaješ li nekog švrčana u susjedstvu kojega roditelji i drugovi zovu Aco. Ili, možda, i tebe zovu tako.

Z. R.

Obnovljena Špilerova kuća u Petrovaradinu

Sačuvano kulturno dobro

»Naše je stanovište da je potrebno da ona bude muzej Petrovaradina. Špilerova kuća će tako činiti kulturno-povijesnu cjelinu sa Spomen-domom bana Josipa Jelačića i crkvom svetog Jurja«, kaže Goran Kaurić

Tijekom prvih proljetnih dana, kada su radnici počeli skidati građevinska pomagala, Špilerova (Špilerkina) kuća u Petrovaradinu zablistala je u svom svojem sjaju, koji ju je krasio i u vremenu kada je sagrađena, u prvim godinama XVIII. stoljeća. Danas se nalazi u Ulici Vladimira Gortana u petrovaradinskom Starom Majuru, a kada je podignuta, ova prizemna građevina krasila je dio Petrovaradina koji se prvi počeo naseljavati van Tvrdave, i to obiteljima vojnih službenika i osoblja koje je neposredno bilo uključeno u obrambenu ulogu Tvrdave, te kojih je počelo bivati sve više u Ljudevitu dolu. Tako je urbana matrica ovog dijela modernog Petrovaradina rasla, s prepoznatljivim prizemnim kućama i ovom ljepoticom u njezinom središtu.

Konzervacijski radovi

Početkom radova, u studenom 2021. godine, izvođač radova, Zavod za zaštitu spomenika kulture grada No-

vog Sada, našem je listu specificirao radove koji su u međuvremenu izvedeni.

»To su građevinsko-obrtnički i konzervacijsko-restauracijski radovi na obnovi uličnih pročelja i krova ovog stambenog objekta. Obuhvaćaju zahvate na zamjeni oštećenih i degradiranih elemenata fasada i krova, radove na restauraciji i konzervaciji žbučne plastike, fasadne stolarije i bravarije. Radovima je tretiran i pripadajući ogradni zid s polukružno završenom zidanom kapijom. Obijene se površine dotrajale i oštećene žbuke do zdrave podloge – opeke. Novo žbukanje se izvodi isključivo tvornički spravljenom žbukom koja je po svojem sastavu, tehničkim značajkama i svojstvima namijenjena renoviranju povijesnih objekata. Dodirna zona pročelja i nogostupa izvršena je hidroizolacijskom vodootpornom žbukom. Hidraulično vapnenom žbukom za podnožja obrađena je zona sokle, a sustavom parapropusne žbuke za renoviranje na bazi prirodnog hidrauličnog vapna žbukani su fasadni zidovi. Površine s vučenim profilima sanirane

su mineralnim žbukama za renoviranje armiranim vlaknima visoke obradivosti, minimalnog naprezanja i dobre prionjivosti.«

Zavod navodi i kako je urađena zamjena krovnog pokrivača novim, kao i popravka i zamjena oštećenih elemenata krovne konstrukcije, uz saniranje dijelova krova i stropa jugoistočnog dijela objekta oštećenog u požaru. Obnovljeni su karakteristični elementi krova u svemu sukladno autentičnim rješenjima obrade sljemena i grbina od lima. Osim toga, zamijenjena je limarija, sanirani dimnjaci. Radovima je obuhvaćena i konzervacija i restauracija originalne stolarije, zamjena elemenata koji su znatno oštećeni, kao i ugradnja novih elemenata izrađenih po uzoru na originalne koji su u ranijim intervencijama uklonjeni ili za-

Špilerova kuća iz 1961.

mijenjeni neadekvatnim. To znači da su zamijenjeni prozori sa svim elementima. Velika ulazna drvena dvokrilna kapija s pješačkim ulazom je zamijenjena novom, u svemu izgrađenom po modelu stare. Restaurirane su kapije na ulazima u podrum, kao i ulazna dvokrilna i jednokrila vrata na dvorišnoj strani. Restaurirani su i konzervirani svi elementi od kovanog željeza: prozorske rešetke, elementi ograde i nosači oluka. Konačno, fasada je obojena silikatnom bojom po izboru konzervatorskog nadzora.

Muzej Petrovaradina?

»Objekt Špilerove kuće od velikog je interesa za mjesnu hrvatsku zajednicu«, kaže zamjenik pokrajinske tajnice za kulturu, javno informiranje i odnose s vjerskim zajednicama **Goran Kaurić**.

»Jedan od prioriteta rada Radne skupine Grada Novog Sada i Hrvatskog nacionalnog vijeća za rješavanje otvorenih pitanja hrvatske zajednice bio je i ovaj objekt. Osim toga što je bio u lošem građevinskom stanju, bio je i u opasnosti da je privatni investitor u sklopu kupovine objekata u okolici kupi, te ga time dovede u stanje građevinske propasti, sruši i podigne zgradu na tom mjestu. Tada smo reagirali i Zavod za zaštitu spomenika kulture Grada Novog Sada je zajedno s nama pravovremeno povukao ključne poteze. Investitor je kuću ustupio za potrebe Grada Novog Sada i zadovoljan sam kvalitetom radova na obnovi koji je urađen«, kaže on.

Kaurić navodi kako će nastaviti razgovore s Gradom glede načina i funkcije u koju će biti stavljena ova kuća.

»Naše je stanovište da je potrebno da ona bude muzej Petrovaradina. Špilerova kuća će tako činiti kulturno-povijesnu cjelinu sa Spomen-domom *bana Josipa Jelačića* i crkvom svetog Jurja. To je opravdano, budući da je crkva sv. Jurja s isusovačkim samostanom prva crkva na području Petrovaradina, a Špilerova kuća najstarija škola na širem prostoru, a obje su povijesno vezane za hrvatsku zajednicu«, kaže Kaurić.

On dodaje kako je ponosan budući da se rezultati rada Radne skupine nakon nekoliko godina jasno vide, u vidu završene obnove ove kuće i doma *bana Jelačića*, što je postignuto zahvaljujući razumijevanju gradonačelnika Novog Sada **Milana Đurića** i prethodnog gradonačelnika **Miloša Vučevića**.

Nakon uređivanja vanjskog dijela i konzervacijske zaštite, na redu je operacionaliziranje planova o enterijeru kuće.

Nakon protesta javnosti

Radovima koji su na objektu izvedeni prethodila je prilično burna reakcija javnosti na najave da će kuća, na placu prethodno kupljenom od strane privatne tvrtke koja je zainteresirana za gradnju višekatnica u Starom Majuru, biti srušena. To se nije dogodilo, a vlasnik kuće je od Zavoda za zaštitu spomenika kulture Grada Novog Sada zatražio informaciju o tome u kakvom je stanju kuća i koje su intervencije potrebne u smislu njezine konzervacije i zaštite. Razlog tome je što je kuća 2013. godine zaštićena kao spomenik kulture i dio je zaštićene okolice Prostorno kulturno-povijesne cjeline »Petrovaradinska tvrđava s podgrađem«, što znači da objekt i njegova okolica imaju utvrđene mjere zaštite.

Povijest ovog objekta vrlo je burna. Špilerovu kuću, baroknih značajki, izgradili su isusovci za vrijeme boravka u Petrovaradinu, koncem XVII. ili početkom XVIII. stoljeća. Služila je kao ljetnikovac za zajednicu redovnika koja je djelovala u samostanu i crkvi sv. Jurja na Petrovaradinskoj tvrđavi. U svojoj dugoj povijesti bila je i škola (isusovačka gimnazija, ustanovljena 1765. godine, daleko je najstarija škola na području današnjeg Novog Sada), najčešće osobna kuća, a u njoj je snimljeno i nekoliko filmova.

»Najreprezentativnija u unutrašnjosti je 'velika dvorana' smještena u središte kuće, kvadratne osnove, s jednostavno riješenom svodnom konstrukcijom – četiri široka luka, koja se susreću nad središtem prostora. U trijemu gdje se oni sučeljavaju, na širokoj površini, izveden je dominantan rokajni element (rozeta), a na ravnim površinama četiri kuta nalazi se po jedan ornament: asocijacija na malteški križ, rokajni kvadrat s vitrajom, krug s motivom sunca i još jedan kružni ornament, danas znatno oštećen. Ornamenti su izvedeni kao štuko-reljefi smesom sige, mramornog praha i kreča. Ulaz u podrum koji ima pet prostorija je iz dvorišta, odnosno nije u okviru osnovnog gabarita kuće. Sustav svodova je raznovrstan i složen, ipak najupečatljiviji su poluobljaci i poluelipsasti, s rukavicama i bez njih«, navode u Zavodu.

M. T.

Život u naseljima gdje žive Hrvati (VI.)

Mala Bosna – u iščekivanju ispunjenja obećanja

Pošta kasni i tjedan dana, kod liječnika se može samo dva puta tjedno, za plaćanja računa mora se ići do grada, a pijaća voda kupuje se u trgovinama; tako izgleda svakidašnji život u Maloj Bosni

Mjesna zajednica Mala Bosna nalazi se na svega 10 kilometara udaljenosti od centra Subotice, na putu prema Somboru. Prostire se na 40 četvornih kilometara, broji 2.200 stanovnika. Prema popisu iz 2011., u samom mjestu živi 1.082 stanovnika, dok su ostali na salašima. U naselju Mala Bosna žive većinom Hrvati.

Selo ima ambulantu opće prakse, ali ne i zubara i ljekarnu, ne radi poštanski ured, kanalizacije nema, cestovna infrastruktura je dotrajala, kao i atarski putovi, a stanovnici se žale i na kvalitetu vode za piće.

»Masna« voda

Predsjednik Savjeta MZ Mala Bosna **Vinko Stantić** kaže da poštanski ured ne radi od 2017. godine, te da je bilo obećanja da će se otvoriti, a sada više nema ni obećanja.

»To puno nedostaje naselju. Svi iščekuju nešto, a pošta kasni i po tjedan dana. Kada stižu računi, često ne stignu na pravu adresu. Računi se moraju uplaćivati u gradu ili putem mobilnih pametnih telefona, ali to je problem za starije ljude koji se ne znaju koristiti tim telefonima. Dobili smo objašnjenje od Pošte da poslovnica u Maloj Bosni nije rentabilna. Nudilo se od gradskih vlasti da se ured pošte uzme u privatne ruke, pravne osobe, ali ništa od toga. Sada nam račune i druge pošiljke donose poštari iz Tavankuta«, kaže Stantić.

Ambulanta u Maloj Bosni radi dva puta tjedno. Utorak prije podne i četvrtkom poslijepodne. Odlazak u ambulantu je samo prvi korak kako bi se dobio uput za pregled kod liječnika specijalista, pa se onda mora u grad kako bi liječnik ispisao lijekove. Ako je veća zdravstvena nevolja i netko se teže razboli, onda se mora zvati hitna pomoć ili otići u hitnu pomoć ili na hitan prijam u bolnicu.

Stantić kaže kako u naselju ima problema i s pijaćom vodom.

»Pijaća voda je nošena na analizu, dobili smo potvrdu da je upotrebljiva, 'idealna' voda za piće, a voda nije dobrog okusa i ima određenu boju. To je bilo prošle godine i ured naše Mjesne zajednice je uputio žalbu. Puno puta poslije kloriranja voda izgleda kao 'masna'. Većina

mještana zato kupuje flaširanu vodu. Samodoprinosom je sedamdesetih godina prošlog stoljeća probušen bunar u Maloj Bosni i to je u vlasništvu Javnog komunalnog poduzeća *Vodovod i kanalizacija* Subotica. Taj bunar je do prije dvije godine funkcionirao i onda je ovdje u Maloj Bosni bušen novi bunar i poslije toga voda više nije dobra«, kaže Stantić.

Vrtić i škola

U Maloj Bosni djeca pohađaju Osnovnu školu *Ivan Milutinović*, ogranak te subotičke centralne škole, a kada završe osmi razred, djeca idu u grad na daljnje školovanje, znači moraju putovati do grada autobusom.

»Postoji i fiskulturna dvorana, no školu bi trebalo obnoviti. Zgrada je napravljena 1985. godine, od montažnog materijala. U naselju radi i vrtić *Bambi*, ali to je za poludnevni boravak od sedam do pola jedan za djecu uzrasta od tri godine pa do dobi polaska u školu. Problem je što djeca ne mogu ostati u vrtiću do onog vremena dokle njihovi roditelji rade«, kaže Stantić.

U selu su tri trgovine, pa se za kruh ne mora ići u grad. Manji broj mlađih stanovnika ovog naselja je zaposlen u gradu, ali se dodatno bave poljoprivrednom proizvodnjom, kao i većina tamošnjih stanovnika.

»Od poljoprivrede se preživljava, već dvije godine smo imali velike suše, a plaća se odvodnjavanje od kojega nitko nema koristi. A nema navodnjavanja, začudo. Cijene zaštitnih sredstava, sjemena, nafte, umjetnog gnojiva su visoke, prodajna cijena žita je pala, ali nije pala cijena kruha«, kaže Stantić.

Neuređeni atarski putovi

Poljoprivrednik iz Male Bosne **Antun Nadheđeši**, zamjenik predsjednika Savjeta MZ, kaže da ova Mjesna zajednica podnosi zahtjeve subotičkoj lokalnoj samoupravi za boljitak života mještana.

»Obećanja ima, ali veće realizacije nema. Na vlasti u našoj Mjesnoj zajednici je Demokratski savez Hrvata u Vojvodini, tako je bilo i posljednjih pet mandata. Bio sam i predsjednik Savjeta naše Mjesne zajednice. Sada smo tražili da se atarski putovi poprave u okolici naselja. To je važno za poljoprivrednike. Naravno, najbolje bi bilo te atarske putove asfaltirati, što bi bilo dugoročnije rješenje od nasipanja. Obećano je prošle godine, ali do sada nema rezultata. Mnogo mladih radi u obližnjoj Privrednoj zoni u Malom Bajmoku i ostaju ovdje živjeti«, kaže Nadheđeši i navodi kako je u tijeku oživljavanje Hrvatske udruge kulture *Lajčo Budanović*, koja je osnovana 2002. godine.

»Udruga trenutno nema vlastitih aktivnosti, a nastojat će se riješiti pitanje vodstva i unutarnjeg ustrojstva udruge, napose oživljavanje folklorne i tamburaške sekcije.«

Oživotvorena vjera

U kolovozu ove godine napunit će se jedanaest godina svećeničkog služenja vlč. **Dragana Muharema** u župi Presvetog Trojstva u Maloj Bosni, župnika s najdužim stažom otkako je sagrađena crkva 1931. godine.

»Redovite svete mise su srijedom, subotom i nedjeljom. Dakako i u druge dane kada je neki veći blagdan ili posebna prigoda. Izuzetak je jedino vrijeme došašća,

kada su zornice svakoga jutra do Božića. Župa broji oko 750 članova, a otprilike 10 posto vjernika aktivno sudjeluje u životu župne zajednice. Župni vjeronauk ili kateheza redovito se održava subotom prijepodne, najčešće u dvije grupe – starijoj i mlađoj, te obuhvaća osnovnoškolsku djecu, s naglaskom na pripremu za prvu pričest i krizmu. Još je u domeni želje obuhvatiti i mlade srednjoškolske i starije dobi«, kaže vlč. Muharem, a priču nastavljamo o obilježavanju korizme u ovoj župi.

»Takozvana jaka vremena u Crkvi, kao što su, između ostalih, korizma i došašće, pokreću vjernike na zauzetiju duhovnu pripremu za velike blagdane. U našoj župi srijeda u korizmi je dan kada imamo pobožnost Križnoga puta, svetu misu i tematsku propovijed. Tema ovogodišnjih korizmenih propovijedi je 'Sedam posljednjih Isusovih dana'. Zbog blizine grada vjernici se također uključuju u programe koje imamo u gradskim župama, npr. devetnica sv. Josipu u župi sv. Roka, križni put na Subotičkoj kalvariji, korizmene tribine u *Augustinianumu* utorkom i drugo.«

Pitali sam vlč. Dragana Muharema kako mjeri život župe, što su pokazatelji života župe i postoji li otvorenost prema djelovanju i suradnji s vjernicima-laicima.

»Moram naglasiti spremnost i požrtvornost članova naše zajednice kada je u pitanju ne samo održavanje i uređenje crkve i drugih objekata župe nego i osjetljivost za one u potrebi, kako na teritoriju župe tako i u svijetu. U svim akcijama skupljanja pomoći, potres u Hrvatskoj, Turskoj, Siriji, skupljanje za Caritas, Ukrajinu..., vjernici su se odazvali zamjetno velikim doprinosom. Također je u svim pastoralnim aktivnostima neizostavna i nemjerljiva suradnja vjernika-laika, članova pastoralnog i ekonomskog vijeća i drugih zauzetih župljana. U takvoj konstelaciji župnik zaista može biti to što treba biti – svećenik, liturg, duhovnik, prepuštajući drugima odgovornosti koje izlaze iz tog okvira.«

Zvonko Sarić

Međunarodno natjecanje tamburaša

Ekspanzija tambure

»Tambura je u umjetničkom smislu vrlo mlad instrument, možda i najmlađi od svih koji sviraju umjetničku glazbu i mogu reći da se počevši od osnovne škole, srednje, pa sada i na muzičkim akademijama u Osijeku i Zagrebu podigao nivo rada koji je fascinant«, rekao je Valentin Veljko Škorvaga

Međunarodno natjecanje tamburaša koje je ove godine održano u Subotici 20. i 21. ožujka okupilo je najbolje predstavnike 24 škole iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije. Svi oni, 85 solista i devet komornih sastava, došli su pokazati što su naučili, što rade i koliko napreduju.

Natjecanje je održano u Muzičkoj školi, koja je podržala ovaj program u organizaciji Hrvatske glazbene udruge *Festival bunjevački pisama* i Glazbene škole Požega kao suorganizatora.

Dobar put

Po riječima predsjednika žirija za bisernicu/prim i idejnog tvorca ovog natjecanja, sveučilišnog profesora na Glazbenoj akademiji u Zagrebu **Veljka Valentina Škorvage** tijekom natjecanja ocjenjuju se svi elementi sviranja: kvaliteta programa, odabir i težina istoga, tehnika sviranja, muziciranje, fraziranje, kvaliteta tona, dinamika, artikulacije i opći dojam.

»Kako mogu primijetiti, žiri kvalitetno i promišljeno ocjenjuje po trenutnim zaslugama. Jako je bitno da svi

pedagozi djecu i roditelje pripreme da je natjecanje samo jedna od utakmica koju treba odigrati u životu. Ako rezultat trenutno ne zadovoljava igrača, ne treba od toga praviti dramu nego treba sagledati na čemu treba dalje raditi«, pojašnjava Škorvaga i dodaje: »Gledajući program mislim da možemo itekako biti zadovoljni odzivom djece. Prije svega sam presretan, jer se ovo natjecanje lijepo razvija i iz godine u godinu se podiže kvaliteta rada. I sam se divim kako to napreduje. Mislim da je jako važno to što djeca i mladi dolaze sa svih strana. Kako bi napredovali, trebaju slušati jedni druge, upoznavati se, razmjenjivati note... Sve skupa je na dobrom putu, čestitam i HGU-u *Festival bunjevački pisama* koji su odlični organizatori i Muzičkoj školi Subotica koja je fantastično prihvatila ovo natjecanje kao suorganizator i pomaže u organizaciji, a ne odmaže, što je isto jako važno. Mislim da smo dobili fantastičnu manifestaciju koja će se u budućnosti sigurno još više i kvalitetnije razvijati«.

O značaju otvorenja akademije i proboja tambure u klasičan svijet glazbe naš sugovornik je istaknuo: »Tambura je u umjetničkom smislu vrlo mlad instrument, možda i najmlađi od svih instrumenata koji sviraju umjetnički

Laptopovi na dar

Ovom prilikom HGU *Festival bunjevački pisama* dobila je 10 laptopova i to kao dar Glazbene škole Požega. Laptopove predstavnicima udruge uručio je ravnatelj Glazbene škole Požega **Alen Kovačević** koji je pojasnio.

»Na ovaj način želim zahvaliti na izuzetnoj suradnji s kolegama iz Subotice i uručiti ima laptopove koje smo donijeli na dar. Kao škola imali smo osigurane laptopove za sve svoje zaposlenike, no u međuvremenu je u Hrvatskoj započeo projekt e-škola i Ministarstvo je sve nastavnike opskrblilo laptopovima. Budući da je to tehnika koja brzo izađe iz uporabe odlučili smo ih darovati onima kojima je to potrebno.«

»Zahvalni smo na darovima i sigurno ćemo ih koristiti, a s obzirom na to da kao Udruga puno radimo na digitaliziranju nota ovo će nam biti od velikog značaja«, poručio je Temunović.

ku glazbu i mogu reći da se počevši od osnovne škole, srednje, pa sada i na muzičkim akademijama u Osijeku i Zagrebu podigao nivo rada koji je fascinantant. Sve ono što smo do sada ulagali u razvoj tambure, sviranja... došlo je na takvu razinu da mogu reći samo riječi hvale. Normalno, uvijek treba dotjerivati i raditi. Nisu svi na istoj razini, zbog toga su ovakva natjecanja dobra. Žalosti me što ne prate sve kolege natjecanje, a upravo tu se najviše uči, najviše se vidi i najbolje se može uspoređivati. Ako nisi previše samouvjeren i misliš da sve najbolje znaš na svijetu, onda puno toga možeš naučiti. Zato to preporučujem svima.«

Zainteresiranost sve veća

Na ovogodišnjem natjecanju sudjelovale su osnovne i srednje glazbene škole, te glazbene udruge. Nastupili su učenici iz Subotice, Sombora, Bečeja, Kule, Požege, Slavonskog Broda, Varaždina, Virovitice, Karlovca, Zaboka, Marije Bistrice, Sesveta, Siska, Križevaca, Slatine, Novske, Zaboka, Vukovara, Valpova, Banja Luke, Našica, Đakova i Zagreba.

»Međunarodno natjecanje tamburaša je ove godine održano deveti puta. Ono zahtijeva ozbiljnu organizaciju, no zahvaljujući dobroj suradnji s direktoricom Muzičke škole Subotica **Draganom Nikolić** imamo i adekvatan prostor za ovo natjecanje. Pripremajući ovo natjecanje i prateći statistiku s radošću mogu reći da je prisutna tendencija rasta sudionika«, pojašnjava dopredsjednik HGU-a *Festival bunjevački pisama* i prof. tambure **Vojslav Temunović**.

Predsjednica žirija, kada je u pitanju basprim/brač, bila je dirigentica i prof. **Mira Temunović** koja se podsjetila početaka, kada je bilo prijavljeno do 12 škola i po dva-tri komorna sastava.

»Ovi podaci su dovoljni pokazatelj da idemo u dobrom smjeru. Interesiranje učenika, pa i nastavnika, profesora itekako postoji. Prije tri godine uveli smo pravilo da prilikom prijave sudionici prilože i notni zapis onoga što

sviraju, te tako pravimo i tamburašku arhivu koja je dostupna svima. Kompletno natjecanje se snima, te učenici i profesori mogu naknadno sve preslušati i analizirati, vidjeti eventualne pogreške i na čemu treba raditi. Zanimljivo je što se ovdje mogu čuti različite izvedbe, ali i nove kompozicije prilagođene tamburi. Jasno je svima da su ovdje najbolji učenici iz raznih škola, te tako često finese odlučuju i pola boda znači bolji plasman«, kaže Mira Temunović, koja je pojasnila kako razlike u tehnici sviranja postoje, ali se uvažavaju.

Kako je rekla, na članovima žirija je da to prepoznaju i sagledaju, a žiri čine profesori tambure i to tako da, kada je natjecanje u Subotici su dva člana žirija iz Vojvodine, a jedan iz Hrvatske, a kada je natjecanje u Hrvatskoj, onda je situacija obrnuta. Inače, u Subotici je natjecanje neparnim godinama, dok je u Požegi natjecanje parnim.

Tijekom natjecanja dodijeljene su brojne nagrade u različitim kategorijama, a kada su u pitanju učenici Muzičke škole Subotica i Muzičke škole *Petar Konjović* iz Sombora, ogranak u Monoštoru rezultati su sljedeći:

Subotica, klasa Mira Temunović: **Marko Kujundžić** – I/3 nagrada (96,25) – brončana medalja, **Iva Molnar** – I/2 nagrada (96,75) – srebrna medalja, **Anđela Horvacki** – I/3 (97,25) – brončana medalja i Komorni sastav *Lapolapo* – I/2 nagrada (97,00).

Subotica, klasa Vojslav Temunović: **Péter Pálfi** – I/3 nagrada (96,50) – brončana medalja i **Ana Perčić** – II/1 nagrada (94,00).

Monoštor, klasa **Marina Kovač**: **Eva Kusturin** – II/2 nagrada (93,50) i **Vanja Zetović** – I/5 nagrada (96,17).

Kao najbolji među najboljima pokazali su se učenici iz Hrvatske. Za osnovnu školu Grand prix je ponio **Marko Jakobović** iz Đakova, u kategoriji srednjih škola ovu titulu je osvojio **Josip Beletić** iz Karlovca, dok je među komornim sastavima prestižna nagrada otišla u ruke Komornog sastava *Kvartet Zagreb* s Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu.

Ž. V.

Foto: Jasmina Vukov

Naši gospodarstvenici (CXXXVIII.)

Neobičan svijet ljubimaca

»Sve je počelo isključivo kao biznis ideja, gledali smo u kojim poljima je moguće ostvariti ekspanziju poslovanja, ali je ljubav vrlo brzo uslijedila. Nema smisla baviti se ovim poslom ukoliko nemaš ljubavi prema životinjama«, kaže Milijana Grijak

Svet ljubimaca nije klasična prodavaonica ljubimaca već mjesto gdje se može naći široku ponudu iz svijeta akvaristike i teraristike (jedini u Subotici se bave teraristikom), kao i oprema, ekskluzivna i kvalitetna hrana. Ako pak razmišljate o kupovini životinja, izbor je velik: leopard gekone, bradate agame, tarantule, škorpioni, razne vrste ribica...

Na otvaranje nove prodavaonice u Subotici **Milijanu Grijak** potaknula je izgradnja jedne nove zgrade koja joj se učinila kao idealni prostor za novu i za Suboticu ne-svakidašnju prodavaonicu.

»Ne mogu mirovati, već samo smišljam kako unaprijediti vlastito poslovanje u trgovinama mješovite robe, ali razmišljam i o novim biznis idejama koje želim ostvariti u budućnosti. Ideja za prodavaonicu *Svet ljubimaca* potekla je od same lokacije na kojoj se prodavaonica nalazi. Kako je zgrada nicala, pomislila sam kako bi trebalo ovdje nešto otvoriti, a da nije klasična prodavaonica ljubimaca, nego nešto što je slabije zastupljeno u Subotici. Ugovorili smo sastanak s jednim dečkom iz Novog Sada kod koga smo imali priliku vidjeti guštere, paukove, razne druge životinje, pa smo odlučili upustiti se u prodaju baš tih životinja u Subotici. Pokrenuli smo našu prodavaonicu sa željom da ne prodajemo samo hranu, nego i raznovrsnu robu za akvaristiku i teraristiku. Znali smo da nije moguće u ovolikom prostoru prodavati samo ribice, paukove i guštere, ali ako se napravi sinergija s ostalim potrepštinama za kućne ljubimce, naša ideja će postati realnost«, kaže Milijana.

Uz same životinje odlučila se i za opremu za akvaristiku i teraristiku, davanje savjeta kupcima kako održavati i brinuti o životinjama koje kupe. Kaže, bez toga ih ni nema smisla prodavati.

»Tu su došli naravno i drugi kućni ljubimci: kuće, mace, razni glodari, sve što je ljudima potrebno«, objašnjava za naš tjednik Milijana.

Aleksandra Margetić

Radionice za djecu i odrasle

Upitana o tome je li ljubav prema životinjama bila pokretač ovog posla, naša sugovornica odgovara: »Iskreno, sve je počelo isključivo kao biznis ideja; gledali smo u kojim poljima je moguće ostvariti ekspanziju poslovanja, ali je ljubav vrlo brzo uslijedila. Nema smisla baviti se ovim poslom ukoliko nemaš ljubavi prema životinjama. Iznenadilo nas je saznanje kako u Subotici postoji veliko tržište ljudi koji drže egzotične životinje, koji traže specifičnu hranu za njih. Dugoročni cilj nam je približiti ljudima nešto drugačije, a i razlikovati se od ostalih prodavaonica ljubimaca. Želja nam je organizirati radionice za djecu i odrasle, pozvati ljude iz struke koji će približiti te životinje zainteresiranima, čime se one hrane, kako žive u divljini, sve ono što o njima nismo znali, a trebali bismo ukoliko ih želimo u svom domu. Dolaze nam kupci i pokazuju svojoj djeci govoreći – vidi mala agama, vidi pauk... – vidimo kako se polako razbija predrasuda i strah od životinja koje su oduvijek glasile za 'opasnije'. S takvim edukacijama je najbolje krenuti još dok djeca formiraju svoja mišljenja o raznim stvarima, pa i o životinjama. Angažirat

ćemo stručne osobe koje će napraviti video snimke, programe koji su interaktivni i koji podrazumijevaju aktivno participiranje sudionika», naglašava Milijana.

»Prilaze nam ljudi i ispričavaju se što treći dan zaredom dolaze kako bi gledali ribice. Mi ih dočekamo raširenih ruku, potičemo djecu da se interesiraju i uživaju u ribicama ako ih vole gledati. Neki čak žele pomaziti guštera, mi im naravno dopustimo, na taj način stvorimo djeci trajno iskustvo koje će pamtiti s radošću. Želimo stvoriti obiteljsku atmosferu unutar naše prodavaonice kako bi se kupci osjećali ugodno, a ne kao da su u nekom generičkom pet shopu. Mi smo mala prodavaonica, nismo dio nekog trgovačkog lanca, trudimo se biti mjesto koje ima dušu. Upravo na ovaj način se želimo razlikovati od ostalih, a drago nam je što kupci to ističu kada nas posjete. Također, još jedna distinkcija, ispred naše prodavaonice uvijek stoji posuda s hranom i vodom. Tom malom gestom samo pokazujemo kako nam je stalo do

»Životinje nabavljamo iz uzgajivačnice u Novom Sadu. Imaju tradiciju uzgajanja egzotičnih životinja preko jednog desetljeća. Svaka životinja zahtijeva određene uvjete za držanje koji se moraju ispuniti, prije svega zbog njihovog zdravlja«, kaže Aleksandra Margetić.

kupaca i njihovih ljubimaca. Imamo suradnju s **Borisom Ilićem** (o njemu smo već pisali u našem tjedniku) koji je vrlo popularan na društvenim mrežama sa svojim sadržajem u kom plasira informacije o raznim egzotičnim životinjama, a sada izravno s terena. Sponzorirali smo dio njegovog putovanja na Tajland gdje Boris snima i dokumentira razne zmije, guštere, paukove... Sve to može biti obrađeno na radionicama koje planiramo napraviti«, dodaje uposlenica **Aleksandra Margetić**.

»Kupaonica« za pse

U prodavaonici *Svet ljubimaca* dostupna je još jedna neobična usluga; samoposlužna perionica pasa. Iako je samoposlužna, zaposleni se trude, ukoliko im vrijeme dopusti, priskočiti u pomoć prilikom kupanja.

Svet ljubimaca obiteljska je trgovina u kojoj se radi s puno ljubavi, pa se tako prodani primjerci ne zaboravljaju, a u prilog tome govori i zid na kome su slike prodanih životinja. Sve životinje dobijaju ime, na primjer, jedan mužjak bradate agame se zove Žile. Kada je prodan, zaposleni su odštamali sliku, napisali ime na nju i okačili na zid. Takav slučaj je bio i s uspješno udomljenom japanskom akitom nazvanom Tiki. Ako vi slučajno nemate ideju kako imenovati svog novog ljubimca, uposlenici će vam rado ponuditi rješenje i za taj problem.

Ivan Ušumović

Godišnji susret voditelja crkvenoga pjevanja

SUBOTICA – Drugu godinu zaredom, poslije više godina pauze, Liturgijsko vijeće Subotičke biskupije – povjerenstvo za liturgijsku glazbu organiziralo je dan permanentnog obrazovanja voditelja crkvenoga pjevanja Subotičke biskupije. Susret je održan u pastoralnom centru *Augustininaum* u subotu, 18. ožujka 2023., i imao je za temu »Psalmidija u liturgiji«. Na početku susreta okupljene crkvene glazbenike pozdravio je mo. **Miroslav Stantić**, povjerenik za liturgijsku glazbu Subotičke biskupije koji je održao predavanje i radionicu o psalmidiji i njejoj primjeni u liturgiji. Pjevanje psalama, tonusi i njihova primjena u liturgiji časova i misnom slavlju bili su zanimljiva tema za mlade glazbenike koji djeluju u župama subotičke biskupije. Poslije predavanja i radionice slijedila je rasprava o problemima s kojima se voditelji crkvenoga pjevanja susreću u svom svakodnevnom radu. Radni dio ovog susreta završio je svetom misom u kapelici biskupskoga ordinarijata koju je predvodio vlč. dr. **Ivica Ivanković Radak**, koji je zahvalio svim sudionicima i prenio im pozdrave i podršku biskupijskoga upravitelja mons. **Ferenca Fazekasa**.

Inače, zajednički nastup sudionika ovoga susreta bit će na Veliki četvrtak u subotičkoj katedrali kada će zbor kantora Hrvata i Mađara predvoditi liturgijsko pjevanje na misi Posvete ulja.

Poetska večer udruge Fischer

SURČIN – U povodu Svjetskog dana poezije, u utorak, 21. ožujka, održana je poetska večer Literarne sekcije Hrvatske čitaonice *Fischer* pod nazivom »Pjesme bez reda«. Članovi sekcije čitali su stihove **Cesarića, Rilkea,**

Matoša, Ujevića, Tagore, Krleža, Parun, Prepreka, Kranjčevića, Puškina, Krkleca, Shakespearea... Sudjelovali su **Irena Obradović, Stjepan Volarić, Veronika Živanović i Marija Brzić**. Ovom prilikom prikupljani su i dobrovoljni prilozi za liječenje **Katarine Satmari**, a svatko od prisutnih dobio je na dar knjigu pjesnikinje **Danijele Lukinović**.

Dva predstavljanja knjige Ivana Tumbasa

BIKOVO/ŽEDNIK – Knjiga pjesama na bunjevačkoj ikavici **Ivana Tumbasa** *Stešćalo se...* bit će predstavljena za vikend u Bikovu i Žedniku. Sutra (subota, 25. ožujka) će knjiga biti predstavljena u kafiću *Premijer* na Bikovu, s početkom u 19 sati. Sutradan, (nedjelja, 26. ožujka) predstavljanje će biti u Žedniku, u župi sv. Marka Evanđelista, s početkom u 19 sati.

Iz predgovora časne sestre **Eleonore Antonije Merković**: »Nova vrimena kao da brzo brišu prošlost i autoru se sve to stešćalo i pismama želi oživiti, vratiti u sadašnjost, progovoriti govorom svog ditiinstva; a i mnogima od nas čitajući knjigu to će nam se desiti«.

Natječaj Središnjeg državnog ureda

ZAGREB – U cilju promicanja veza i jačanja suradnje Hrvatske s Hrvatima izvan Hrvatske, očuvanja i jačanja nacionalnog identiteta, zaštite prava i interesa hrvatskih zajednica, očuvanja hrvatskog jezika, kulturnog stvaralaštva i baštine te poticanja hrvatskog kulturnog zajedništva kao i pomoć ugroženim pojedincima – pripadnicima hrvatskog naroda izvan Hrvatske i ugroženim pojedincima – povratnicima/useljenicima iz hrvatskog iseljništva/dijaspore, Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske objavio je 1. javni poziv za prijavu posebnih potreba i projekata od interesa za Hrvate izvan Hrvatske u svrhu ostvarenja financijske potpore za 2023. godinu. Prijava projekata se obvezno podnosi u elektroničkom i papirnatom obliku. Rok za podnošenje prijave traje do 17. ožujka. Više informacija na internetskoj stranici Središnjeg državnog ureda: <https://hrvatiizvanrh.gov.hr>.

Poziv za Liru naivu 2023.

SUBOTICA – Hrvatska čitaonica Subotica i Bunjevačko-šokačka knjižnica **Ivan Kujundžić** pri Katoličkom društvu **Ivan Antunović** Subotica upućuju poziv za 21. susret hrvatskih pučkih pjesnika pod nazivom *Lira naiva* 2023. Zainteresirani pjesnici trebaju poslati 3-5 svojih (neobjavljenih) pjesama koje mogu biti pisane standardnim hrvatskim jezikom ili ikavicom (bunjevačkom ili šokačkom), a bit će objavljene u zbirci izabranih stihova. Pokrajinski susret pjesnika *Lira naiva* 2023. bit će održan 16. rujna 2023. godine u Podcrkavlju (Hrvatska). Pjesme i prijavu (s kraćom biografijom te fotografijom/portret), u wordu, treba poslati do 1. svibnja 2023. na adresu: Hrvatska čitaonica, Bele Gabrića 21, 24000 Subotica ili putem elektroničke pošte na adresu: katarina.celikovic@gmail.com. Detaljnije informacije mogu se dobiti putem telefona broj +381/64-659-07-52.

Žgančev odlazak iz Sombora,

»I Šokci su Hrvati«

18. ožujka 1927. – *Neven* piše: »Tvrđiti, da Bunjevci i Šokci nijesu ni Hrvati ni Srbi, nego potpun i zaseban narod, ili je kukavičluk, ili je idiotizam (najveća glupost). Kukavičluk je onda, ako se boje reći, da su ili Hrvati, ili Srbi, da se tobože ne zamjere ili jednima ili drugima. Idiotizam je pak, ako zaista misle, da su Bunjevci i Šokci zaseban narod, i da će kao zaseban narod moći ostati i u budućnosti. Idiotizam je i zato, jer ti ljudi ili ne vide ili ne će da vide, da se političke prilike u našoj državi već od početka njenog razvijaju tako, da se i po ustavu, a kamoli tek u praksi priznaju samo srpska, hrvatska i slovenska narodnost kao narod Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i da će to tako biti i u budućnosti«.

19. ožujka 1941. – *Hrvatski dnevnik* piše da je **Vinko Žganec**, poznati etnomuzikolog i skladatelj, imenovan javnim bibliježnikom u Zagrebu. Prilikom napuštanja Sombora pristaše Seljačke demokratske koalicije (Hrvatska seljačka stranka i Samostalna demokratska stranka) priredili su mu oproštajnu večeru.

20. ožujka 1940. – *Hrvatski dnevnik* piše da je 18. ožujka (tj. nakon posjeta ministara **Bariše Smoljana** i **Stanoja Mihaldžića**) predsjednik općine Subotica **Ladislav Lipozenčić** s članovima gradskog vijeća (koje je imenovao prošli režim **Milana Stojadinovića**) podnio ostavku. Lipozenčić i 61 vijećnik su izjavili da su oni »orijentirani prema Beogradu i da zastupaju apsolutni smjer nedjeljivosti Subotice od Srbije«.

21. ožujka 1940. – *Obzor* piše da je u Suboticu doputovao ban Dunavske banovine **Jovan Radivojević**. Novinarima je izjavio da je došao u Suboticu privatnim poslom. Međutim, svi znaju da je došao zbog ostavke imenovane općinske uprave. List zaključuje da neki krugovi žele opstruirati novu općinsku upravu. Ipak, bunjevački Hrvati su odlučni da istraju u svojoj borbi za pravilno uređenje općinskih poslova u Subotici.

22. ožujka 1934. – *Danica* (list **Grge Vukovića**) donosi ulomke iz dnevnika **Josipa Kovača** iz Riđice, koji se odnose na rad Bačke županije. U bilješci od 24. kolovoza 1825. piše: »Naime Raci, koji viruju u papu, i sebe Dalmatincima nazivaju, na svaki način ometaju napredak

onih Madjara, koji su se ovamo doselili iz sivernih krajeva, a dobili su od države velika imanja, kad su Turci istirani iz Bačke«.

23. ožujka 1941. – *Hrvatski dnevnik* piše da je Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja postavilo za komesara subotičkog Okružnog ureda za osiguranje radnika profesora subotičkog pravnog fakulteta **Ivu Milića** (Hrvata iz Dalmacije).

24. ožujka 1927. – *Neven* donosi članak *I Šokci su Hrvati* u kojem se pored identitetskih dotiče i povijesnih pitanja (doseljavanje Šokaca u Bačku): »Prvi Šokci međutim naselili su se pod vodstvom Franjevaca poslije muhačke (Mohačke, prim. ur.) bitke u opustošenim podunavskim krajevima. Njih je god. 1649. prilikom svoje kanonske po-

sjete **Marin Ibrišimović** beogradski biskup krizmao. U Santovu je ovaj sveti čin izvršen u crkvi Velike Gospe. Po iskazu kanonika vizitatora, Bereg je u to vrijeme 10-11 katoličkih kuća brojio. Točniji su podatci, koji se odnose na Šokce iz doljne Bačke. Tako se točno zna, da su se u Bač i okolišna sela Plavna, Vajska, Bodjan, Bukin Novoselo god. 1686. naselili Šokci, pridošli iz Bosne iz okoline Dolnje Tuzle. Franjevci su ovom prilikom donijeli sa sobom više knjiga i samu ikonu Marijinu iz gradiškog samostana. U to vrijeme Bač ponovno dobije posadu koja se formira iz naseljenih Šokaca, a kapetanom joj postaje neki **Gjuragj Vidaković** (**Đuro Vidaković**, koji je dobio plemstvo 1690. – primj. V. N.).

Umjetnička večer Nele Skenderović u Subotici

Čežnja za susretom

»Umjetničko stvaralaštvo za mene je jedini način da određena iskustva i emocije proživim i izrazim. To nastojim sublimirati, uobličiti, da to dobije neku dodatnu vrijednost«, kaže Nela Skenderović

Nela Skenderović iz Subotice već više desetljeća djeluje u različitim područjima umjetničkog stvaralaštva: najpoznatija je kao glazbena autorica (skladbe, aranžmani, tekstovi pjesama), a manje poznato, bavi se i pisanjem poezije i proze te fotografijom. Na Svjetski dan poezije, u utorak 21. ožujka, Književno-teatarski kružok HKC-a *Bunjevačko kolo* (čija je članica) priredio je večer *NELA – čežnja za susretom* na kojoj je predstavljen dio njezina raznorodnoga stvaralaštva.

Svestrani angažman

Nelin obrazovni put išao je na dva kolosijeka: jedan je bio onaj »standardniji« vezan uz naobrazbu u području poljoprivrede (srednja Prehrambeno-tehnološka u Subotici i Poljoprivredni fakultet u Zagrebu – smjer ratarstvo), a drugi onaj glazbeni: osnovnu i Nižu muzičku školu, odsjek flauta u klasi prof. **Mátyása Lévaija** završila je u rodnom gradu, a kao izvanredna studentica studirala je na Institutu za crkvenu glazbu u Zagrebu. Specifičnosti tamburaške glazbe upoznala je kao članica Subotičkog tamburaškog orkestra od 1990. do 1992. godine.

Po povratku u Suboticu, zapošljava se u firmi *Agroserme Panonija*, ali započinje i svoj javni angažman u području glazbe. Po osnivanju Teološko-katehetskog instituta u Subotici, dvije godine predaje predmet liturgijska muzika. Vodi zborove i obuku tamburaša. Vodila je omla-

dinski zbor u HKPD-u *Matija Gubec* u Tavankutu, kao i zbor župe Isusova Uskrsnuća. U Đurđinu je formirala i vodila komorni ansambl *Musica chorda* te bila voditeljica zbora pri KUD-u *Ravnica* u Maloj Bosni. Dulje od desetljeća vodila je obuke sviranja tambure pri hrvatskim kulturnim društvima u Đurđinu, Tavankutu, Maloj Bosni, Bajmaku, Lemešu, Aljmašu (Bácsalmás, Mađarska).

Od 90-ih godina bavi se i novinarstvom: na radijima (Radio Subotica, Radio Marija) i u periodici (*Žig, Hrvatska riječ, Nove subotičke novine*). Aktualna je urednica revije *Dužijanca*.

Glazba, književnost, fotografija

O različitim aspektima njezina stvaralaštva, nadahnuću i sličnim temama s Nelom su u utorak razgovarali članovi KTK-a **Zoltan Sič** i **Darko Baštovanović**. U glazbenom dijelu, skupa sa svojom vjernom suradnicom, vokalnom solisticom **Antonijom Dulić**, Nela je izvela dvije pjesme iz svojega opusa, a čitani su i njezini stihovi i odlomci iz proznih zapisa (za što su bile zadužene **Nevena Baštovanović**, **Bernadica Ivanković** i **Katarina Ivanković Radaković**). Večer je estetski uobličena i Nelinim fotografijama u pozadini.

Za Nelu Skenderović umjetničko je stvaralaštvo, kako kaže, jedini način da određena iskustva i emocije proživi i izrazi.

»To nastojim sublimirati, uobličiti, da to dobije dodatnu vrijednost, prosto da taj neki impuls koji imam izađe iz mene. Uvijek kada sam uspijevala napraviti neko djelo koje je dobro, koje se sviđa i drugima i meni, postojao je neki unutarnji glas koji je čekao da mu dam zvuk. Mislim

Književno-teatarski kružok HKC-a već je i ranije priređivao večeri na kojima su predstavljali stvaralaštvo svojih članova ili razgovarali o nekim temama iz kulture.

»U našem Klubu imamo ljude koji njeguju svoje talente ili su izgrađeni u umjetničkom smislu, a imamo i mlade ljude koje treba potaknuti da stvaraju, da se upute u kreativno putovanje svojom unutarnjošću. Stoga i organiziramo ovakve večeri. Nela u kontinuitetu kvalitetno radi u na području kulture i umjetnosti u hrvatskoj zajednici, i to radi jako dobro. Ona stvara u više područja i ovo je bila prilika da to predstavimo na jednom mjestu«, kaže voditeljica KTK-a Nevena Baštovanović.

D. B. P. / I. P. S.

Nagrade

da je grijeh da se taj glas ne poštuje, makar kakav krajnji proizvod bio, bolji ili lošiji. Svi smo jedinstvena bića i ima u svakome nešto što nitko drugi ne bi mogao uraditi. Moje stvaralaštvo ne nastoji dati neke poruke drugima. Po meni, ne možemo utjecati mnogo na druge, već ako bivamo ono što jesmo, i ako to drugi prepoznaju, to je najbolji utjecaj«, kaže Nela.

Kao autorica, nalazi se uvijek »iza scene« i ta joj uloga, kako navodi, odgovara. Toj ulozi će se i vratiti, a kako je doživjela večer njezina stvaralaštva u Klubu HKC-a kaže:

»Puno mi znače povratne reakcije koje sam dobila, nisam to očekivala. Mislim da je i ambijent bio odličan. Negdje sam pročitala kako je grijeh ići po svijetu i ne reći što si vidio. U tom smislu, potrudit ću se da priredim knjigu pjesama za objavljivanje«.

Nelino dugogodišnje bavljenje pisanjem glazbe i pjesama nije ostalo nezapaženo. Na *Uskrsfestu* u Zagrebu daleke 1984. žiri je pohvalio tekst njezine pjesme *Ja ne znam što si udahnuo* za koju je skladala i glazbu. Nagrađena je za najbolju autorsku muziku za film *Čipka Zvonimira Sudarevića* na Međunarodnom festivalu amaterskog filma *Žisel* u Omoljici. Također, sudjelovala je na desetak Festivala bunjevački pisama u Subotici, gdje je osvajala različite nagrade. Na prvom izdanju festivala 2001. nagrađena je za najbolji aranžman za pjesmu *Mila moja Panonija*, a 2003. dobila je nagradu stručnog žirija za pjesmu *Modre zore* (tekst, glazba i aranžman). Na ovom festivalu dobivala je i nagrade za tekstove.

 Koncert zbora župe Isusova Uskrsnuća, 2000.

Predstavljanje knjige Dražena Prčića *Subotica – priča o fotografijama II.*

Mozaik iz prošlosti Subotice

Predstavljanje knjige **Dražena Prčića** *Subotica – priča o fotografijama II.* održana je u Gradskom muzeju Subotica 17. ožujka. U pitanju je nastavak njegove istoimene knjige iz 2020. godine, a objavljena je u izdanju subotičke *Minerve*. Obje knjige rezultat su njegovog pisanja o starim fotografijama, prakse koju je započeo 2009. pokrenuvši rubriku *Priča o fotografiji* u tjedniku *Hrvatska riječ*.

U novoj knjizi na 190 stranica zastupljene su fotografije koje pokrivaju razdoblje od 19. do druge polovice 20. stoljeća, a donose u prvom redu priče o zanimljivim osobama, zgradama, tvornicama, institucijama, događajima, sportu i različitim praksama vezanim za život građana.

Duga kronološka linija

»Knjiga pred nama je neka vrsta mješavine-koktela gdje su fotografije samo poslužile kao potka da se oko njih isprede mala priča. Te priče napisane su autorovim prepoznatljivim rukopisom. Oslikavaju djeliće prošlosti, na dugačkoj kronološkoj liniji od Marije Terezije do 20. stoljeća. Govore u prvom redu o ljudima i njihovim postignućima, društvenim pojmovima i pojavama«, rekao je na promociji ravnatelj Povijesnog arhiva Subotica **Stevan Mačković**.

»Danas imam dojam da je forma – medij knjige pomalo bačena u drugi plan. Kao da one digitalne forme nadvladavaju. Zatrpani smo i morem lažnih informacija, smeća i podvala, a u tom kontekstu spomenuo bih jedan od kvalitetnih digitalnih oblika, koji objavljuje i fotografije, a koji je pionirski u ovoj sredini, projekt Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata 'Topoteke – Baština Hrvata u Srbiji', koji za cilj ima prikupljanje fotografija i dokumenata, koji

omogućuje informiranje o arhivskoj građi«, rekao je Mačković i naglasio kako se na stranicama Prčićeve knjige »mozaik iz prošlosti Subotice oživljava i prikazuje kroz oko kamere i autorovo viđenje«.

Upoznavanje Subotice

Govoreći o knjizi i autoru, arhivist **Dejan Mrkić** je rekao kako je Prčić čovjek koji svakoga dana hoda Suboticom, koji poznaje mnogo ljudi i s njima razgovara.

»Ako netko zna o ovom gradu, to je između ostalih i Dražen. On jeste romanopisac, ali je objavio i priče o fotografijama koje se tiču prošlosti na jedan način koji bih ja nazvao enciklopedijski. Zahvatio je pregršt tema i pokušao ih objasniti na način koji će biti blizak i Subotičanima i onima koji su tek postali Subotičani koji imaju želju da što više saznaju o ovome gradu. Ova knjiga nam pomaže i da shvatimo kako je nekada izgledao život Subotičana koji su živjeli prije nas. Neke teme tiču se važnih povijesnih osoba ili mjesta u topografiji ovog grada, ali autor je ispričao i neke priče koje su naizgled možda trivijalne, kao što je slušanje moderne glazbe, odlazak u diskoteku ili sjedenje na subotičkom 'majmunu placu', svojevremenom okupljalištu mladih na trgu. Taj plac je nekada bio kao današnji Facebook kada je više od tisuću ljudi tamo sjedilo na jednom mjestu. Svi mi volimo priče, slušamo ih, čitamo ili ih pričamo, a Dražen je zapisao ove priče da ostanu i onima koji će doći poslije nas, kada naše vrijeme prođe«, rekao je Mrkić.

Dražena Prčić je rekao kako je na predstavljanju mnogo ljudi koji su mu pomogli u nastajanju knjige sa svojim pričama i fotografijama:

»Cijela ova priča nastala je 2009. godine, kada sam pokrenuo rubriku *Priča o fotografiji* u tjedniku *Hrvatska riječ*. Ideja je bila da se na jedan drugačiji način napiše priča, na novinarski način. Svi živimo u ubrzanom svijetu u kojem mnogo ljudi nema vremena za knjigu, znači radije se čitaju kratke vijesti ili kraće književne i publicističke forme. Budući da sam romanopisac, napisao sam 15 romana, pokušao sam raditi nešto drugo. Evo rezultata. Odlučio sam pisati kratke priče vezane za fotografije i u te priče unijeti romanesknu emociju, a za ovu knjigu bilo je potrebno imati dobre kazivače i dokumentarne materijale«.

Nazočne je na promociji pozdravila ravnateljica Gradskog muzeja Subotica **Anikó Bába Mihajlovity**, a u glazbenom dijelu programa nastupila je flautistica **Lucija Vukov**.

Z. Sarić

Pasionska baština i u Somboru

Vijenac korizmenih pjesama

Uz misao vodilju »Muka kao nepresušno nadahnuće kulture« manifestacija *Pasionska baština*, koja se održava u korizmeno vrijeme već više od tri desetljeća nastoji predstaviti bogatu hrvatsku baštinu vezanu uz navedenu temu – od običaja, preko glazbe do likovnog i književnog stvaralaštva. U bogat program *Pasionske baštine*, koji se prije svega održava u Zagrebu, ali i drugim krajevima Hrvatske, bivaju uključeni i Hrvati u izvandomovinstvu, pa je tako dio programa ove godine priređen i u Somboru. Riječ je o koncertu *Potop suza oči rone...* koji je održan 18. ožujka u Karmelićanskoj crkvi svetoga Stjepana kralja.

Na repertoaru koncerta bile su crkvene i pučke korizmene pjesme, a redosljed točaka tematski je pratio postaje Križnog puta. Nastupili su: *Carmeli trio* iz Sombora, *Bodroški bečari* KUDH-a *Bodrog* iz Monoštora, KUD *Baranjski Šokci* iz Draža, KUD *Kupljenovo* iz Kupljenova/Zaprešića (zbor udruge i kvintet *Vanka*), orguljaš iz Desi-

naca **Mario Kambić** te orguljašica iz Monoštora **Marina Kovač** i prior somborskoga samostana **Stjepan Vidak** kao vokalni solist.

Prošlotjedni program u Somboru organizirala je Udruga građana *Urbani Šokci*.

»Ja sam od 2006. članica Udruge *Pasionska baština*, te smo i mi iz Sombora, kad smo imali prilike, nastupali i sudjelovali u programima te manifestacije. Već ranije, 2012., u Somboru smo organizirali dio međunarodnog znanstvenog simpozija s temom pasionske baštine podunavskih Hrvata, a ovaj koncert je drugi puta da je dio programa priređen u Somboru. Koncert je plod naše suradnje s udrugama iz Draža i Kupljenova/Zaprešića u Hrvatskoj. Prošle smo godine koncert imali u Dražu, a ove godine u Somboru i Bilju. Raduje nas što je na koncertu u Somboru bilo puno publike«, kaže predsjednica UG-a *Urbani Šokci* **Marija Šeremešić**.

Manifestacija *Pasionska baština* održava se 32. puta, a program traje od 22. veljače do 5. travnja. Pokrovitelji koncerta bili su Grad Sombor i Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

D. B. P. / Fotografije: Klapim

Križni put mladih Subotičke i Srijemske biskupije

Na putu s Isusom

SUBOTIČKA BISKUPIJA: Više od 120 mladih iz Subotice i okolice kojima se pridružilo i desetak mladih iz Ivanić Grada iz Hrvatske, a u zajedništvu s časnim sestrama i svećenicima Subotičke biskupije, sudjelovalo je na hodočasničkom križnom putu mladih.

Prva postaja i mjesto okupljanja 18. ožujka bilo je u župnoj crkvi Marija Majka Crkve u Subotici, gdje su se sudionici ovog križnog puta okupili na euharistijskom slavlju koje je predvodio vlč. **Tomislav Vojnić Mijatov** u konce-

SRIJEMSKA BISKUPIJA: Križni put mladih Srijemske biskupije, peti u nizu, održan je u subotu, 18. ožujka, na biskupijskom svetištu Gospe Tekijske u Petrovaradinu pod geslom »Žrtva Bogu, duh je raskajan«. Na ovom križnom putu prisustvovali su mladi iz župa Srijemske biskupije u pratnji svojih župnika, kao i gošće iz Đakova, novakinje i časne sestre sv. Križa. Prisutne je pozdravio pastoralni povjerenik za mlade vlč. **Dušan Milekić**, te je pojasnio redoslijed procesije i planirane aktivnosti tijekom susreta.

Foto: Pavle Tumbas

lebraciji s vlč. **Draganom Muharemom**, vlč. **Dušanom Balazevićem** i vlč. **Franjom Ivankovićem**. Na put dug 22 km krenuli su slaveći Gospodina, te su tako na relaciji Subotica, Hrvatski Majur, Mala Bosna i ponovno Subotica postaje križnog puta molili kod križeva krajputaša. U tom periodu mladi su imali i priliku za svetu ispovijed, druženje, molitvu na osobne nakane, osjetiti značaj zajedništva... Završetak križnoga puta bio je u popodnevним satima u crkvi Uskrsnuća Isusova u Subotici, gdje su izmolili završnu molitvu.

»Završili smo križni put obogaćeni za još jedno duhovno iskustvo. Iako umorni, nismo odustajali i nismo skretali s puta molitve i promišljanja o Isusovoj muci i smrti na križu. Promišljali smo o: izdaji i osudi, požrtvornosti i prihvaćanju žrtve, odnosu prema roditeljima, spremnosti da pomognemo drugima, činu milosrđa, sumnji u vlastite snage, neuspjehu i razočaranju. Spoznali smo kako se usprotiviti beznađu i ne odustajati bez obzira na poteškoće. Završili smo križni put okrećući se prema novom početku, ka Isusovom uskrsnuću«, rekao je glavni inicijator i pokretač ovog križnog puta vlč. Tomislav Vojnić Mijatov.

Kako je tijekom ove pobožnosti i molitve naglašeno, ovaj križni put bio je prilika da se korizmeno vrijeme ispunimo dubokim promišljanjem o Isusovoj muci, ali isto tako i da spremnije prihvatimo vlastiti životni križ.

V. M.

Pobožnost je počela uvodnom molitvom u crkvi tekijskog svetišta, a potom je križ do prve postaje ponio srijemski biskup koadjutor mons. **Fabijan Svalina**. Mladi i njihovi

Foto: Darko Peka

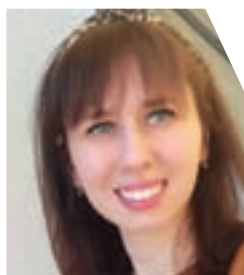
župnici smjenjivali su se noseći križ od postaje do postaje uz prigodna čitanja i razmatranja.

Po završetku pobožnosti križnog puta okupljeni su se vratili u crkvu gdje je slavljena sveta misa koju je predvodio biskup mons. **Đuro Gašparović**, u konceleciji s mons. Svalinom, te svećenicima Srijemske biskupije.

U drugom dijelu susreta za mlade je u domu svetišta organizirano druženje i okrjepa, a potom je vlč. Milekić održao kratku katehezu na temu »Poniznost! Što ja imam od nje?«. Predavač je ohrabrio mlade da poniznost ne promatraju kao slabost već naprotiv kao vrlinu koja im dopušta da uče od svojih bližnjih. Također, potaknuo je mlade da se aktivno uključe i angažiraju u svojim župama te kroz zajedničke napore pomognu osnaživanju Srijemske biskupije.

Tijekom dana mladi su kroz zajedništvo i međusobni razgovor obnovili stara prijateljstva i ostvarili nova, a kroz ovaj ohrabrujući i pozitivan susret na svojevrsan način prikazana je vrijednost i značaj mladih u Srijemskoj biskupiji. Organizator susreta vlč. Milekić je zahvalio mladima što su se odazvali u tako velikom broju, te ih je potaknuo da ostanu međusobno u kontaktu, ali i u kontaktu s Bogom, koji je izvor svakog dobra.

S. Ž.

Piše: dipl. theol. Ana Hodak

Stvoreni za vječnost

Korizma polako ulazi u svoju završnicu, a Božja riječ pete korizmene nedjelje podsjeća nas koji je smisao duhovne pripreme za proslavu Uskrsa. Čovjek svoju usmjerenost na tjelesno i prolazno treba zamijeniti usmjerenošću na duhovno i vječno, a to mu neće biti teško ukoliko surađuje s Duhom Božjim. Kristovo uskrsnuće, koje se spremamo proslaviti, je izvor naše nade da ćemo svi jednom uskrsnuti i živjeti s Bogom u vječnosti. No, za to se priprema za zemaljskoga života.

Suradnja s Duhom

Pavao u Poslanici Rimljanima kaže: »Oni koji su u tijelu, ne mogu se Bogu svidjeti. A vi niste u tijelu, nego u Duhu, ako Duh Božji prebiva u vama. A nema li tko Duha Kristova, taj nije njegov« (Rim 8,9). Bog je čovjeka stvorio tako da se sastoji iz tijela i duše. No, tijelo je propadljivo, a duša ostaje za vječnost. Stoga je i naša zadaća da se ne bavimo suviše tjelesnim, jer će se to sve jednom u prah pretvoriti, nego da se više posvetimo svojoj duši koja ostaje živjeti vječno. Čovjeku je ponekad teško otrgnuti se usmjerenosti k tjelesnom, a ponekad čak nije ni svjestan koliko su ga zaokupile prolazne stvari. No, kršćanin ima onoga koji mu u tome pomaže, a to je Duh Sveti. Po tome što smo kršćani, što smo po sakramentima inicijacije postali dio Božjega naroda, Crkve, Duh se nastanio u nama. On je naš Savjetnik, onaj koji nam pomaže da se, iako živimo u tijelu, otrgnemo od robovanja tjelesnom i usmjerimo se prema duhovnom, vječnom, jer iako živimo u tijelu koje je prolazno, stvoreni smo za vječnost i u tom smjeru trebamo hoditi ovom zemljom.

Čovjek je sklon grijehu i grješan, zato tijelo njegovo umire, ali Duh Božji koji prebiva u nama vodi nas u vječnost, te za nas ništa ne završava na zemlji već je ovo samo jedna

etapa našega života. Budući da smo posve slobodni, tako i biramo hoćemo li s Duhom surađivati i kakva će vječnost za nas biti. Krist nam je svojom smrću na križu te uskrsnućem otvorio vrata Raja, a naše je da odaberemo hoćemo li kroz ta vrata proći. Korizmeno vrijeme za vjernika je vrijeme snažnije molitve i odricanja, vrijeme kada radi na sebi u duhovnom smislu. Time on surađuje s Duhom Božjim koji je u njemu i bavi se duhovnom dimenzijom svoga života, neopterećen suviše onim tjelesnim. Zato ove promjene koje smo započeli u korizmi ne smiju po njezinom završetku prestati. One bi trebale postati prihvaćeni način vjerničkog života. Vjernik treba uvijek dopuštati Duhu da ga vodi i usmjerava putem vječnosti. Uvijek mu treba biti na pameti što za nas predstavlja Kristova žrtva i uskrsnuće, te se više baviti onim što nas čini bližima Kristu.

Vjera

Da bi čovjek duhovno rastao i učinio odmak od samo tjelesnog pogleda na život, od presudne je važnosti vjera. Krist nas može mijenjati jedino ako u njega vjerujemo. Jedino ako imamo vjeru možemo surađivati s Duhom kojega u sebi nosimo. Bez vjere ostajemo samo u tijelu. Evanđelist Ivan pokazuje kako Isus, tek kad se uvjerio u vjeru Lazarovih sestara, čini čudo i oživljava ga. Tako je bilo za vrijeme cijelog njegovog javnog djelovanja, gdje su ljudi vjerovali, on je činio čuda, ozdravljao i pomagao, a gdje nisu vjerovali, nije učinio ništa. Tako je i danas. Vjera nas vodi bliže k Isusu. Ako je imamo, Isus će i u našem životu činiti čuda, a ono što je najbitnije: ako budemo vjerovali, Isus će nas mijenjati. Postajat ćemo njemu sličniji, težit ćemo više onome što je vječno, pa iako sada živimo u tijelu, nećemo u njemu biti zarobljeni, jer tjelesno neće biti naša glavna okupacija.

Kalvarije po Vojvodini (I.)

Križni put na mjesnom groblju

Kalvarija, osobito u vrijeme korizme ima poseban značaj za sve vjernike, za okupljanja i pobožnost koja je sastavni dio duhovnog života. Iako mnogi posjećuju kalvarije, bilo one izdvojene ili na grobljima, malo je onih koji znaju nešto o povijesti iste. Malo se o njima zna i među mještanima, pa i župnicima koji uglavnom nemaju posebne knjige u kojima se vodi evidencija o samoj kalvariji, nego su one u župnim knjigama, ljetopisima...

Kalvarija u Žedniku nalazi se na mjesnom groblju i po riječima tamošnjeg župnika vlč. **Franje Ivankovića** jedina je takva u okruženju, jer je nema u susjednim mjestima, niti u Novom Žedniku, niti u Đurđinu. Nakon izgradnje crkve sv. Marka Evanđelista (1910. – 1912. godine) i ustanovljenja župe, odnosno obnovom i odvojenjem od župe sv. Terezije (1913. godine) na mjesnom je groblju obitelj **Vukov** podigla kalvariju, i to u razdoblju od 1913. do 1917. godine. Postaje križnoga puta su nepromijenjene od njihovog postavljanja. One su se s vremena na vrijeme obnavljale, odnosno krečile, farbale i održavale u skladu s tadašnjim mogućnostima. Prije dvadeset godina

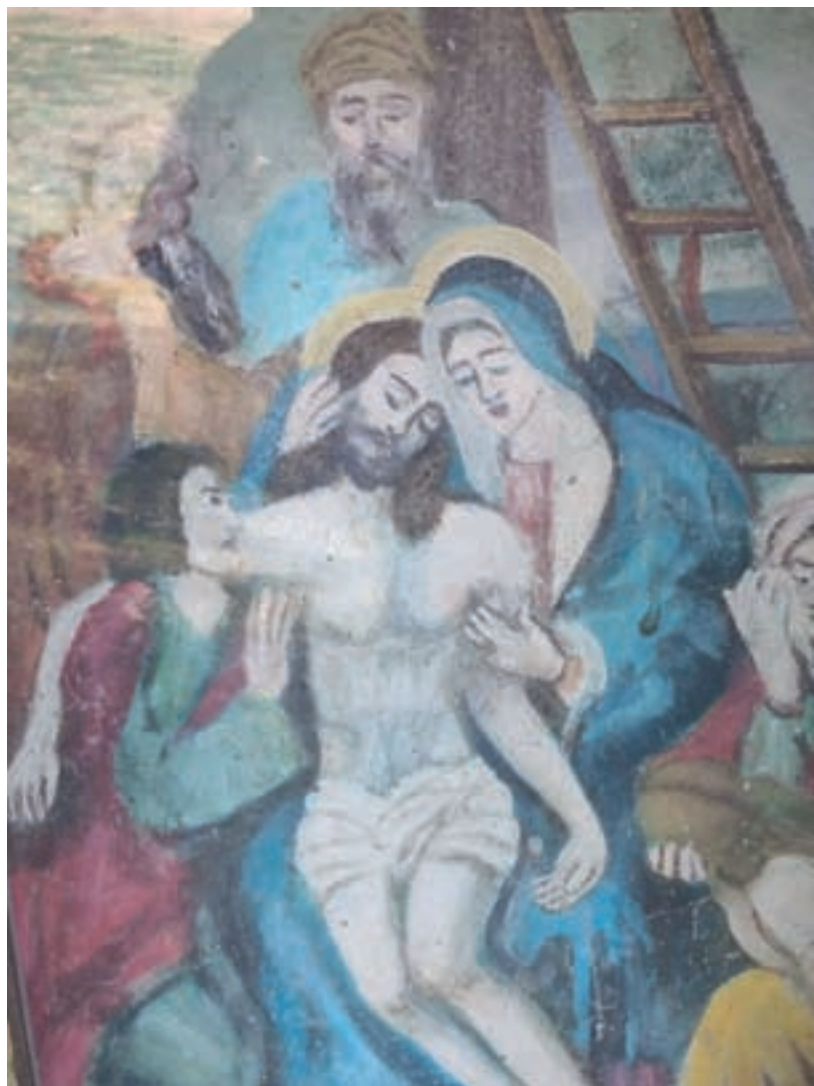

urađena je velika obnova na samom groblju koje je do tada bilo prilično zapušteno, te su tada i same postaje obnovljene.

»Tadašnji župnik vlč. **Željko Šipek** je organizirao uređenje samog groblja, pa i kalvarije, i tada su se mještani uključili i došli pomoći. Budući da sam tada bio župnik u Tavankutu, a da sam rođen u Žedniku, s nekolicinom ljudi sam došao i sam pomoći. Urađen je veliki posao, tada su i postaje dotjerane i sređene, te je na njih stavljen križ. Također, postaje križnoga puta, odnosno slike Isusove muke tada je obnovila, uradila i darovala slikarica **Lozika Vojnić Liliom**«, priča vlč. Ivanković.

Kako bi se sačuvale, slike su se prijašnjih godina vatile iz samih postaja i čuvale u župi, a donosile bi se na kalvariju samo tijekom korizme. Posljednjih godina nije bilo tako, te su dotrajali okviri i potrebno ih je ponovno obnoviti.

»Obnova postaja našeg križnog puta je bila u planu već za ovu godinu, no vremenski uvjeti nisu dozvolili da to uradimo prije početka korizme i ovaj posao nas čeka u nekom narednom periodu. Naime, još prije dvije godine, kada sam došao u ovu župu, posjetila me je obitelj **Mar-**

ge **Sudarević**, rođene **Vukov**, koja je iskazala želju da želi darovati novac za obnovu kalvarije. Zapravo, to je zavjet njihove obitelji koji žele ispuniti, a ona je rekla kako je to ostavljeno njoj u obvezu, te će tako sa svojim sinom **Damirom Sudarevićem** obnoviti postaje križnog puta», priča župnik.

Tako je u planu da se u narednom periodu slike i okviri izvade iz svih 14 postaja, koje su raspoređene po sedam s lijeve i desne strane od ulaza u groblje i da se postave mesingane slike koje prikazuju Isusovu muku. Osim toga, po riječima župnika, u planu je i obnova samih postaja, i to onih čiji su temelji već dotrajali, konkretno tu su najugroženije 10. i 12. postaja.

Uz postaje križnog puta tu je i centralni križ koji su vjernici podigli 1914. godine, a koji je obnovljen 2014. godine.

Kalvarija u Žedniku na groblju je mjesto okupljanja stotinjak vjernika svake nedjelje tijekom korizme koji dođu na zajedničku pobožnost u poslijepodnevnim satima. Ova pobožnost je oživjela prije dvadeset godina, a je li se i koliko organizirano obavljala prijašnjih godina vlč. Ivanković nema podataka. Običaj koji je ustaljen jeste da se na petu korizmenu nedjelju (Gluhu) uz djecu iz Žednika pobožnosti križnoga puta pridruže i djeca iz Đurđina.

Groblje na kom se nalazi kalvarija je u vlasništvu crkve, a održava ga i sahranjuje Pogrebno poduzeće *Komval* iz Čantavira.

Ž. V.

Bajša

U ovome selu, koje je nekada bilo posjed plemićke obitelji **Vojnić** i po kojem su i nosili pridjevak od Bajše, pokraj kalvarije koju je 1817. izgradio **Mihály Frém** novu je kalvariju dao podići **Mate Vojnić** sa suprugom **Antonijom**, rođ. **Volarić** 1830. godine. On i još nekoliko članova obitelji pokopani su u kriptu pokraj Svetoga groba. Na kalvariji nije bilo postaja nego samo tri križa, skupina kipova i Sveti grob. Vojnićeve je kalvarija srušena 1930., osim križa s Kristom, te je na istom mjestu podignuta nova, na kojoj također nema postaja.

Čantavir

Premda 1800. godine kalački povjesničar **István Katona** spominje Čantavir kao mađarsku župu, mnogi kasniji šematizmi, kao oni iz 1870. ili 1915., spominju ovu župnu zajednicu kao mjesto gdje se propovijeda i hrvatski (lingua illyrica), a i u godini osnutka Subotičke biskupije (1968.) zabilježeno je da se ondje propovijeda i hrvatski. Prvu je kalvariju s postajama u obliku drvenih križeva i kapelicom u Čantaviru 1796. godine blagoslovio franjevac koji je tamo izlazio iz Subotice. Ta je kalvarija, zbog natrulosti drvenih križeva, 1837. propala pa je uz pomoć grada podignuta nova, koju su mještani obnovili 1884. Treću su kalvariju vjernici Čantavira podigli 1928., na seoskom groblju, a obnovili 1964. godine. Među graditeljima pojedinih postaja uz mađarska se nalaze i hrvatska prezimena poput **Milanković**, **Skenderović** i **Pletikosić**.

Čonoplja

U vrijeme župnikovanja **Marijana Klasanovića**, Kalačko-bačka nadbiskupija dopustila je 1850. **Ivanu Kubičku** da podigne kalvariju na uzvisini kraj mjesnoga groblja, a poslije je o njoj brigu vodila obitelj **Palić**. Za župnika **Nándora Mayera** priložima vjernika podignuta je kapela posvećena sv. Antunu Padovanskom 1878. godine. Kalvarija u Čonoplji ima postaje i skulpture među najljepšima u Subotičkoj biskupiji.

Podaci korišteni iz *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*

O prezimenima bačkih Hrvata (XXXVIII.)

Blesići (plemeniti)

Nacija je složeni konstrukt. Nju čine ne samo zajedničko podrijetlo i jezik nego i zajedničko povijesno iskustvo. Primjerice, srpski nacionalni identitet uključuje sjećanje na brojne tragedije, koje su zadesile srpski narod u proteklom stoljeću: Albanska golgota (1915. – 1916.), Jasenovac (1941. – 1945.), Oluja 1995., martovski pogrom 2003. itd. Bunjevački nacionalni identitet pak zasnovan je isključivo na čisto akademskom tumačenju da je 1945. Bunjevci i Šokci naničeta povijesna nepravda jednim dekretom komunističkih vlasti, koji nikada nije zaživio u praksi. Paradoksalno, on gotovo potpuno isključuje sve one povijesne događaje koji su ostali duboko urezani u sjećanje brojnih obitelji bunjevačkih Hrvata (naročito u Mađarskoj) zbog svoje realne traumatičnosti: oduzimanje vjekovnog ognjišta (imovine) pa čak i života nekih članova zbog toga što su bili »na pogrešnoj strani«. Najbolji primjer je evakuacija Bajskog trokuta i Baranje 1921., koja je pokazala s jedne strane potpunu diplomatsku i vojnu nespremnost Kraljevine SHS, a s druge strane vitalnost i perspektivnost revanšizma i iredentizma u Mađarskoj. Gotovo da nema mjesta u Bačkoj i Baranji gdje bijele postrojbe diktatora **Miklósa Horthyja** nisu činile odmazdu nad hrvatskim i srpskim stanovništvom. Obitelj **Pavla Blesića** (1924. – 2022.), čuvenog somborskog slikara (člana udruženja *Bunjevačko kolo*), samo je jedna u nizu onih obitelji, koje su se pod pritiskom krupnih promjena u Bajskom trokutu 1921. iselile u Sombor.

Plemenito podrijetlo

Pavle Blesić potomak je slabo poznate plemićke obitelji **Blesić**, koja se javlja u Kačmaru u prvoj polovici 18. stoljeća. Plemenita loza počinje s braćom **Nikolom** i **Josipom Blesićem**, koji su 1756. dobili plemstvo. U plemićkoj povelji, nažalost, ne opisuju se okolnosti, koje su pomogle uzdizanju pripadnika ove obitelji u plemeniti rang. Međutim, stječe se predstava o obiteljskom stablu sredinom 18. stoljeća: Nikola je imao ženu koja se zvala **Ana Rapić**. S njom je imao sina **Adama**. Prema matičnoj knjizi krštenih sv. Antuna u Baji, Adam je kršten 29. XI.

1734. Krstio ga je franjevac **Franjo Marušić** iz Požege, što samo pokazuje da su bački Hrvati samo »produžetak« slavonskih Hrvata. Nikolin brat Josip je s izvjesnom **Katarinom Hajdu** imao četvericu sinova: **Matiju**, **Jakova**, **Stipana** i **Petra**. Slikar **Pavle** je Jakovljević potomak.

Genealogija

Genealogija Pavla Blesića izgleda ovako: Josip i Katarina Hajdu; **Jakov** i **Jelena**; **Grgo** (4. III. 1760.) i **Marija Vujković** (vj. 18. XI. 1777.), **Josip** (r. 20. I. 1779.) i **Anastasija Jelačić** (11. XI. 1794.); **Zakarije** (9. IX. 1799.) i **Marija Marijanović** (12. XI. 1816.); **Stipan** (24.

XII. 1828.) i **Marija Marijanović** (vj. 27. II. 1843.); **Bernard** (r. 12. XI. 1855.) i **Lucija Marijanović** (vj. 22. V. 1882.); **Marko** (r. 21. IV. 1899.) i **Marija Zelić** (vj. 19. VII. 1920.). Grgo je umro 4. IV. 1823. Grgin sin Josip je umro 25. IV. 1837. Imao je tri braka. Poslije smrti Anastasije Jelačić oženio je u Kačmaru udovnu **Luciju Kaić** 10. VI. 1812. Poslije Lucijine smrti (20. I. 1820.) oženio je 9. IX. 1821. u Bajmaku **Julijanu Bešlić**, udovnu **Luke Cindrića**. Umro je 25. IV. 1837. Bernard, Stipanov sin, imao je dva braka. Prvi brak je sklopio s **Anastasijom Lemić** (20. V. 1878.), koja je umrla 29. I. 1880. Nakon toga se oženio Lucijom Marijanović, Pavlovom bakom.

Od plemića do nadničara

Blesići su možda samo jedan u nizu primjera onih obitelji, koje se, čini se, nisu prilagodile novim gospodarskim uvjetima i prilikama u 19. stoljeću. Gospodarsko snaženje Nijemaca i Mađara u Bajskom trokutu na štetu njihovih bivših gospodara bunjevačkih Hrvata spomenuo je **Ivan Antunović** u svojoj *Razpravi*, ali iz kurtoaznih razloga nije navodio poimenice sve one obitelji, koje su od plemića s velikim zemljišnim fondom spale na nadničare. Genealogija Pavla Blesića pokazuje gradualni trend nazadovanja. Pavlov pradjed Stipan se naime još spominje kao nemeš (plemić). Međutim, već njegov djed Bernard upisivan je kao cives/polgár (običan građanin). Štoviše, njegov otac Marko upisan je kao nadničar (napszámos). To nije samo posljedica promijenjenih prilika nakon Mađarske revolucije 1848./49., koja je donijela trajno uništenje feudalnih ustanova. Plemstvo kao stalež održalo se i nakon ožujka 1848. Štoviše, uživalo je brojne pogodnosti. Međutim, veliki broj sitnih plemića, koji se u materijalnom smislu nisu razlikovali od širih slojeva, doista je izgubio sve pristupe vlastima i drugim pogodnostima koje su uživali do ožujka 1848.

KORIZMENI PROGRAM U TAVANKUTU

HKPD "Matija Gubec"

Galerija Prve kolonije naive u tehnici slame

27. III. 2023.

USKRŠNJA RADIONICA ukrašavanje pisanica slamom
18 sati - Galerija Prve kolonije naive u tehnici slame

31. III. 2023.

OTVORENJE USKRŠNJE IZLOŽBE
18 sati - Galerija Prve kolonije naive u tehnici slame

1. IV. 2023.

KRIŽNI PUT BICIGLAMA

- Sveta misa u 8 sati (Župna crkva Presvetog Srca Isusovog)
- 8:30 sati, polazak ispred župne crkve.

Ophod u okviru projekta "Tavankutski i kutjevački križevi KRAJPUTAŠI", u organizaciji OŠ "Zdenka Turković" i HKPD "Matija Gubec" iz Tavankuta.

3. IV. 2023.

OTVORENJE USKRŠNJE IZLOŽBE

Vestibil gradske kuće u 18 sati.

Svoje radove izlažu članice slamarskog odjela HKPD "Matija Gubec" i članovi likovnog odjela HKC "Bunjevačko kolo."

**UPIS U PRVI RAZRED
3. 4. – 31. 5. 2023.**

ZAŠTO?

- da Vaše dijete ima jednak odgoj kod kuće i u školi
- da Vašem djetetu izaberete prijatelje iz obitelji s kojima i Vi rado provodite vrijeme
- da učiteljica ima mogućnost posvetiti više vremena Vašem djetetu
- da Vaše dijete raste u poticajnoj, toploj i obiteljskoj atmosferi
- da Vaše dijete osjeti ljepotu naše tradicije
- da Vam dijete jednoga dana zahvali za način na koji ste posložili kockice njegovog djetinjstva.

GDJE?

- OŠ „Matko Vuković“, Subotica
- OŠ „Ivan Milutinović“, Subotica
- OŠ „Ivan Milutinović“, Mala Bosna
- OŠ „Matija Gubec“, Tavankut
- OŠ „Vladimir Nazor“, Đurđin
- OŠ „22. oktobar“, Monoštor

Hrvatsko nacionalno vijeće
osigurava dodatnu podršku
u vidu:

- organiziranog prijevoza od kuće do škole
- udžbenika na dar
- nezaboravnih putovanja
- posebnih izvannastavnih programa
- povlastica tijekom studija
- i malih iznenađenja svake godine!

KAKO?

- prema programu nastave i učenja Republike Srbije
- uz svjedodžbe koje su prihvaćene i u Republici Srbiji i u Republici Hrvatskoj
- uz mogućnost nastavka kasnijeg školovanja na bilo kom jeziku
- iz kvalitetnih udžbenika u kojima je integriran dio naše tradicije
- uz posebno izabran stručni kadar
- uz potporu dviju država i Hrvatskog nacionalnog vijeća.

NASTAVA NA HRVATSKOM JEZIKU U REPUBLICI SRBIJI

Za više informacija kontaktirajte nas na 064 6590 718

Ili posjetite naše mrežne stranice: www.udruganasadjeca.org.rs i www.hnv.org.rs ili Facebook i Instagram stranicu!

Voda za život

Svjetski dan voda obilježen je 22. ožujka, a ako ga se i niste sjetili, imate priliku to ponoviti svakog dana, jer i sami znate koliki i kakav značaj ima voda u našem životu. Ovaj dan obilježava se od 1992. godine, a rezoluciju o obilježavanju je donijela Generalna skupština Ujedinjenih naroda.

Iako je nama voda svakodnevno dostupna, nije tako svugdje i upravo radi naše komocije mislimo da ju imamo u izobilju. No, situacija u svijetu je sasvim drugačija. U nekoj skorijoj budućnosti ćemo se suočiti s velikom nestašicom vode.

Podaci koji nikome ne idu u prilog govore kako je:

- čak 50% tekućih voda trajno uništeno
- više od 2 milijarde ljudi živi bez vode za piće u svom domaćinstvu
- svakodnevno više od 700 djece mlađe od 5 godina umre zbog loših sanitarnih uvjeta i zagađene vode.

Što možemo svi činiti kako bismo pridonijeli očuvanju voda?

- ne zagađivati okoliš i ne bacati smeće u potoke, rijeke i jezera
- prilikom tuširanja isključite vodu kada ju ne koristite
- dok perete posuđe nema potrebe da voda teče sve vrijeme
- kod zalijevanja cvijeća i dvorišta koristite kišnicu ili već korištenu vodu
- nemojte dozvoliti da dok perete zube voda teče...

Ima još puno toga kako možete smanjiti potrošnju vode i njeno zagađenje. Promislite samo i podsjetite i druge!

ZOVEM SE: **Lara Mrkaljević**

IDEM U ŠKOLU: OŠ *Vladimir Nazor*, Subotica – 4. razred

IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI: nemam

VOLIM: igrati se s prijateljima i životinjama

NE VOLIM: kad se netko ruga i svađa

U SLOBODNO VRIJEME: volim brinuti o svojim životinjama

NAJ PREDMET: tjelesni odgoj i likovna kultura

KAD ODRASTEM ŽELIM BITI: frizerka

Traže se vozači C i E kategorije s hrvatskim ili mađarskim putnim ispravama za posao u Njemačkoj u okolini Stuttgarta i Ludwigsburga.
Tel.: + 4917621561026 ili 064/1826160.

Prodaje se elevator, plug leopard dvobrazni, špediter, auto lada samara (i krovni nosač i auto prikolica trabanta), motor.
Tel.: 024/528-682.

Hrvatska obitelj iz Zagreba koja živi u Segedinu (Mađarska) traži ženu za čuvanje osmomjesečnog djeteta i pomoć u kućanstvu na duže razdoblje. Plaćanje 800 eura. Stan i hrana osigurani, slobodni dani i ostalo po dogovoru. Kontakt telefon: Mirko, 0036-30-288-93-33.

Izdaje se u arendu – zakup poljoprivredno zemljište oko 2,5 km južno od sela Golubinci, površine 42 a i 73 m², parcela broj 7138 K. O. Golubinci. Dragan 063/509-902.

Izdaje se jednosoban stan na Proizivki u Subotici (42 km, 4. kat, centralno grijanje s alokatorima, mali troškovi održavanja). Cijena je 120 eura plus režija. Info na telefon: 063/8857124.

Prodajem ili mijenjam poslovni prostor u neposrednoj blizini centra Šida površine 100 m², za rekreaciju na Hrvatskom primorju. Sve informacije na telefon: 062/8681437 ili 064/6590730.

Prodajem kuću za odmor, 40 m² na placu od 500 m², na Hvaru, s dvije sobe, kuhinjom i kupatilom, s namještajem. Kuća je 13 km od Sućuraja, 100 m od glavnog puta. Do mora je 1 km ili 2,2 km. Cijena 45.000 eura. Tel.: 062 205973.

Prodaje se trobrazni plug (14 cola) obrtač *regent* fiksno s predplužnjacima i 2 crtala i 2 kotača u radnom stanju (2.200 eura). Telefon: 064-228-11-00.

Potreban konobar ili konobarica za rad u sezoni na Pelješcu. Osigurana je hrana, smještaj, plaća je po dogovoru. Kontakt osoba Jasmina Kušić +385-99-5977155.

Poklanjam autorsko djelo. 40 inovacija, tehnologija, izuma, poslovnih projekata iz raznih oblasti proizvodnje i usluga. Tel.: 064/499-2342 (viber).

Prodajem poljoprivredno zemljište, parcele broj 33565/1 i 33564 k.o. Donji Grad, za 8.500 eura/jutro. Kontakt 064/3758889.

Gradska uprava Subotica, Tajništvo za poljoprivredu i zaštitu životnog okoliša, temeljem članka 10. i 29. Zakona o procjeni utjecaja na životni okoliš (*Sl. glasnik RS*, br. 135/04 i 36/09) objavljuje:

OBAVIJEST O DONIJETOM RJEŠENJU DA JE POTREBNA IZRADA STUDIJE O PROCJENI UTJECAJA NA ŽIVOTNI OKOLIŠ

Dana 16. 3. 2023 donijeto je rješenje pod brojem IV-08/I-501-46/2023 kojim se utvrđuje da je potrebna izrada studije o procjeni utjecaja na životni okoliš projekta: Fotonaponska elektrana »Bikovo«, na k. p. br. 103/1 K. O. Bikovo (46.00132°, 19.68437°), čiji je nositelj »UN-TERMOLO« DOO, Novosadskog sajma 3, Novi Sad. Zainteresirana javnost ima pravo žalbe u roku od 15 dana od dana objavljivanja obavijesti u sredstvima informiranja. Tekst rješenja se u cijelosti može preuzeti na internetskoj adresi:
http://www.subotica.rs/documents/zivotna_sredina/Resenja/501-46-2023.pdf.

Besplatni mali oglasi uz kupon iz *Hrvatske riječi* koji

VAŽI DO 29. 3. 2023.

Poštovani čitatelji našeg i vašeg tjednika, i dalje nastavljamo objavljivati rubrike malih oglasa u kojima možete objavljivati sve ono što želite prodati, mijenjati, kupiti ili darovati. Jedini uvjet za objavu vašeg malog oglasa je priloženi kupon kojega objavljujemo u svakom broju *Hrvatske riječi*. Duljina malog oglasa ne smije prelaziti više od 30 riječi.

Uredništvo

HRVATSKI PROGRAM NA RTV-U

Informativna emisija na hrvatskom jeziku *Dnevnik*, u trajanju od deset minuta, emitira se od ponedjeljka do subote u terminu od 17.45 na Drugom programu Radio-televizije Vojvodine.

Emisija *Izravno* – rezime najvažnijih događaja u hrvatskoj zajednici tijekom tjedna – na programu je nedjeljom u 16, a *Svjetionik* – o političkim i kulturnim događanjima u zajednici – nedjeljom od 16.30 sati. Obje emisije traju pola sata.

Polusatne radijske emisije s raznovrsnim temama iz hrvatske zajednice, na Trećem programu Radija Novi Sad emitiraju se utorkom i subotom u terminu od 14.15 sati.

GLAS HRVATA

Radijska emisija *Glas Hrvata* u produkciji HKD-a *Vladimir Nazor* iz Stanišića emitira se na valovima Radio *Fortuna*, na frekvenciji 106,6 Mhz, subotom od 16 do 17 sati.

Vijesti ove produkcije, u tekstualnom obliku, mogu se pročitati na internetskom izdanju Novog Radio Sombora.

HRT

Emisije programa za Hrvate izvan RH emitiraju se ponedjeljkom, utorkom, srijedom i četvrtkom na Drugom programu HTV-a poslije 18 sati i to prema sljedećem rasporedu:

- ponedjeljak u 18 sati i 20 minuta – dokumentarni film o Hrvatima izvan RH
- utorak u 18 sati i 20 minuta – *Glas domovine*
- srijeda u 18 sati i 20 minuta – *Pogled preko granice* – Hrvati u BiH
- četvrtak u 18 sati i 10 minuta – *Globalna Hrvatska*

Emisije se repriziraju ponedjeljkom i srijedom (dokumentarni filmovi o Hrvatima izvan RH i *Pogled preko granice*) na HTV 4 od 20 sati i 30 minuta, a *Globalna Hrvatska* reprizira se na HTV 4 subotom u 17 sati i 10 minuta. Na satelitskom HRT Int. sve spomenute emisije prikazuju se u skladu s vremenskim zonama, a mogu se pogledati i na multimedijskoj platformi HRTi te na internetskom portalu *Glas Hrvatske*.

VINKOVAČKA TELEVIZIJA

Televizijska emisija *Hrvatska rič iz Vojvodine* u trajanju od 45 minuta, emitira se petkom od 21 sati i 45 minuta. Emisiju realizira redakcija NIU *Hrvatska riječ*.

Republika Srbija
Autonomna Pokrajina Vojvodina
Grad Subotica
Gradonačelnik
Broj: II-501-73/2023
Datum: 21. 3. 2023.
Subotica, Trg slobode 1

Temeljem članka 38. Zakona o udruženjima (*Sl. glasnik RS*, br. 51/09, 99/11-dr. zakoni i 44/18-dr. zakon), članaka 5. i 6. Pravilnika o načinu i postupku raspodjele sredstava za financiranje programa i projekata udruženja građana u području zaštite životnog okoliša iz proračuna Grada Subotice (*Službeni list Grada Subotice*, br. 43/14 i 4/21), članka 52., stavak 1., točka 7. Statuta Grada Subotice (*Službeni list Grada Subotice*, br. 27/19 – pročišćen tekst, 13/21 i 16/21), gradonačelnik Grada Subotice dana 21. 3. 2023. godine, raspisuje

**Javni natječaj
za financiranje ili sufinanciranje projektnih aktivnosti udruženja građana na teritoriju Grada Subotice
iz područja zaštite životnog okoliša u 2023. godini**

I. Ovim natječajem (u daljem tekstu: Natječaj) dodjeljuju se sredstva udruženjima građana za realizaciju projektnih aktivnosti iz područja zaštite životnog okoliša na teritoriju Grada Subotice, u ukupnom iznosu od 3.000.000,00 dinara (slovima: tri milijuna dinara).

II. Pravo sudjelovanja na Natječaju imaju udruženja građana koja su upisana u registar udruženja najkasnije do dana objavljivanja javnog natječaja i kojima je osnivačkim aktom i/ili statutom zaštita životnog okoliša definirana kao područje ostvarivanja ciljeva, a koja imaju sjedište na teritoriju Grada Subotice i djeluju na tom području (u daljem tekstu: Udruženja).

III. Sredstva se dodjeljuju za financiranje ili sufinanciranje projektnih aktivnosti udruženja građana iz sljedećih područja:

1. Unaprjeđenje kakvoće zraka (promoviranje redovnog održavanja individualnih ložišta, smanjenja upotrebe čvrstih goriva za grijanje, promoviranje poboljšanja energetske efikasnosti kuća i prelaska na korištenje čistijih izvora energije, promoviranje smanjenja upotrebe individualnih vozila, poticanje korištenja biciklističkog prometa i drugih vidova urbane mobilnosti, edukativne aktivnosti i kampanje s ciljem sprječavanja spaljivanja žetvenih ostataka, spaljivanja otpada i dr.);
2. Unaprjeđenje sustava upravljanja otpadom (edukativne aktivnosti i kampanje s ciljem sprječavanja nepropisnog postupanja s otpadom i nastajanja divljih deponija, aktivnosti na unaprjeđenju selektivnog sakupljanja otpada, s akcentom na smanjenje udjela organskog otpada iz kućanstava – poticanje kompostiranja u kućanstvima);
3. Promoviranje prirodnih vrijednosti i očuvanja biološke raznovrsnosti Subotice i njene okoline;
4. Ostale aktivnosti na jačanju svijesti iz područja zaštite životnog okoliša (obilježavanje značajnih datuma, organizacija manifestacija i sl.).

IV. Maksimalni iznos koji će se dodjeljivati po udruženju je 150.000,00 dinara (slovima: sto pedeset tisuća dinara).

V. Udruženje, kao nositelj, može konkurirati s najviše jednim projektom.

VI. Natječajnu dokumentaciju čine:

1. Obrazac prijave na natječaj (obrazac UG-2023 popunjen pomoću računala, odštampan i potpisan, koji se, zajedno s uputama može preuzeti na adresi <http://www.subotica.rs/index/page/id/15706/lg/cp/pr/1> ;
2. Ukoliko je za izvođenje projekta potrebno sudjelovanje ili sufinanciranje iz drugih izvora, uz prijavu na natječaj prilaže se i potvrda (izjava) tih subjekata da prihvaćaju sudjelovanje u realizaciji projekta ili izjava zastupnika udruženja kojom se garantira financiranje od strane drugog donatora, uz presliku ugovora ili nekog drugog validnog dokumenta;
3. Ukoliko su za izvođenje projekta potrebne suglasnosti ili dozvole (u skladu s važećim propisima), iste je potrebno unaprijed pribaviti i priložiti uz natječajnu dokumentaciju; za projekte koji se realiziraju na zaštićenom području, uz prijavu se obavezno prilažu prethodno pribavljeni uvjeti zaštite prirode i suglasnost upravljača zaštićenog područja;
4. Prilozi i drugi materijali u vezi s predloženim projektom (nacrti publikacija i edukativnih materijala i dr.).

VII. Prispjele prijave će razmatrati Komisija za vrednovanje i rangiranje prijave i evaluaciju realiziranih aktivnosti po Natječaju (u daljem tekstu: Komisija).

Komisija ima predsjednika i četiri člana i imenuje je gradonačelnik. Komisija pregleda prispjele prijave, utvrđuje ispunjenost uvjeta natječaja, ocjenjuje prijave i utvrđuje listu vrednovanja i rangiranja. Lista vrednovanja i rangiranja se objavljuje na internetskim stranicama Grada Subotice na adresi: <http://www.subotica.rs/index/page/id/15706/lg/cp/pr/1> nakon čega sudionici natječaja u roku od 3 dana imaju pravo uvida u podnesene prijave i priloženu dokumentaciju, kao i pravo prigovora u roku od osam dana od dana njenog objavljivanja.

VIII. Prilikom ocjenjivanja prispjelih prijave Komisija će vrednovati sljedeće:

- razrađenost projekta i usklađenost aktivnosti s ciljevima projekta (0-20 poena);
- značaj predloženog projekta za lokalnu zajednicu i usklađenost sa strateškim dokumentima (0-20 poena);
- originalnost, inovativnost i kreativnost u pristupu širenja znanja i rješavanja problema iz područja zaštite životnog okoliša i animiranju ciljnih grupa (0-20 poena);
- kapacitet udruženja (broj sudionika u projektu, struktura projektnog tima, ranije realizirani projekti) (0-20 poena);
- dugoročni utjecaj i održivost nakon završetka financijske podrške (0-20 poena).

Kod projekata koji podrazumijevaju izradu tiskanih publikacija prednost će imati oni kod kojih je materijal predviđen za tiskanje unaprijed pripremljen i priložen uz natječajnu dokumentaciju (u završnoj ili nekoj od završnih faza u kojoj se jasno može vidjeti sadržaj i forma buduće publikacije).

Komisija će odbaciti prijavu ukoliko je nepotpuna, neblagovremena ili nečitka.

Komisija će odbiti prijavu ukoliko:

aktivnosti iz projekta nisu u skladu s propisima i dokumentima javnih politika (strategije i akcijski planovi) na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou;

je projekt nedovoljno razrađen tako da se iz prijave ne može nedvosmisleno utvrditi vrijeme i mjesto realizacije projekta, predviđeni slijed aktivnosti, ciljna grupa, načini širenja znanja i poruke koje se projektom prenose;

su za izvođenje projekta potrebne suglasnosti i dozvole, a one nisu priložene uz prijavu projekta.

IX.

Odluku o izboru programa kao i dodjeli sredstava po natječaju donosi gradonačelnik, na temelju prijedloga Komisije, u roku od najviše 30 dana od dana isteka roka za podnošenje prigovora. Odluka se objavljuje na službenoj internetskoj stranici Grada, na adresi:

<http://www.subotica.rs/index/page/id/15706/lg/cp/pr/1>.

Međusobna prava i obveze Grada Subotice i korisnika sredstava, uključujući iznos dodijeljenih sredstava, strukturu odobrenih troškova, način i dinamiku isplate, načine i rokove izvještavanja, regulirat će se posebnim ugovorom s pojedinačnim korisnicima.

Nakon realizacije projekta, Udruženja su u obvezi priložiti detaljan narativni izvještaj o realizaciji aktivnosti i financijski izvještaj o namjenskom korištenju sredstava, uz priložene dokaze u vidu validne računovodstvene dokumentacije, kojom se dokazuje namjensko korištenje sredstava, u skladu sa strukturom troškova definiranom u ugovoru iz stavka 2. ove tačke.

Po realizaciji projektnih aktivnosti Komisija će izvršiti evaluaciju i u slučaju da utvrdi da su sredstva nenamjenski potrošena predložiti pokretanje zahtjeva za povrat sredstava.

X.

Rok za predaju natječajne dokumentacije je 24. 4. 2023. godine do 14 sati. Rok za objavljivanje liste vrednovanja i rangiranja koju sačinjava Komisija je 16. 5. 2023. godine. Uvid u podnijete prijave bit će omogućen sudionicima natječaja od 17. 5. 2023. do 19. 5. 2023. godine (od 8 do 14 sati u prostorijama Službe za zaštitu životnog okoliša i održivi razvoj, Gradska kuća, soba 130). Rok za podnošenje prigovora je do 31. 5. 2023. godine. Rok za realizaciju projektnih aktivnosti je do 1. 12. 2023. godine. Rok za podnošenje narativnog i financijskog izvještaja je najkasnije do 15. 12. 2023. godine.

XI.

Prijave za Natječaj se podnose u zatvorenoj omotnici s naznakom: »Prijava na konkurs UG2023 – NE OTVARATI«; Grad Subotica; Gradska uprava; Tajništvo za poljoprivredu i zaštitu životnog okoliša; Subotica, Trg slobode 1. Mogu se dostaviti poštom ili osobno – na šalteru Uslužnog centra Gradske uprave Subotica, Trg slobode 1. Prijave koje ne budu zaprimljene do roka utvrđenog točkom X. ovog natječaja smatrat će se neblagovremenim i neće biti razmatrane. Natječajna dokumentacija se ne vraća.

Dodatne informacije u vezi s Natječajem mogu se dobiti elektroničkom poštom zivotnasredina@subotica.rs ili telefonom na br. 024/626-973.

Gradonačelnik
Stevan Bakić

Republika Srbija
Autonomna Pokrajina Vojvodina
Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise,
upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice
Bulevar Mihajla Pupina 16, 21000 Novi Sad
T: +381 21 487 4502;
ounz@vojvodina.gov.rs
KLASA: 128-451-2153/2023-01

DATUM: 22. 3. 2023.

Na temelju članaka 2. i 5. Pokrajinske skupštinske odluke o dodjeli proračunskih sredstava za financiranje i sufinanciranje programskih aktivnosti i projekata u području osnovnog i srednjeg obrazovanja i odgoja i učeničkog standarda u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini (*Sl. list APV*, broj: 14/15 i 10/17), članka 3. Pravilnika o dodjeli proračunskih sredstava Pokrajinskog tajništva za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice za financiranje i sufinanciranje programa i projekata u području osnovnog i srednjeg obrazovanja i odgoja u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini (*Službeni list APV*, broj: 7/23), a u vezi s Pokrajinskom skupštinskom odlukom o proračunu Autonomne Pokrajine Vojvodine za 2023. godinu (*Službeni list APV*, broj: 54/22), pokrajinski tajnik za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice raspisuje

NATJEČAJ

ZA FINANCIRANJE I SUFINANCIRANJE PROGRAMA I PROJEKATA ZA PODIZANJE KVALITETE OSNOVNOG I SREDNJEG OBRAZOVANJA – PROMOVIRANJE I UNAPRJEĐENJE SIGURNOSTI UČENIKA U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA NA TERITORIJU AP VOJVODINE U 2023. GODINI

Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice (u daljnjem tekstu: Tajništvo) sukladno Financijskom planu za 2023. godinu, za unaprjeđenje kvalitete osnovnog i srednjeg obrazovanja – financiranje i sufinanciranje

programa i projekata kojima se promovira i unaprjeđuje sigurnost učenika u osnovnim i srednjim školama na teritoriju AP Vojvodine u 2023. godini, opredjeljuje iznos od **5.000.000,00 dinara, od kojih 3.500.000,00 dinara za osnovne škole i 1.500.000,00 dinara za srednje škole.**

Pravo sudjelovanja na Natječaju imaju osnovne i srednje škole na teritoriju AP Vojvodine, čiji je osnivač Republika Srbija, autonomna pokrajina ili jedinica lokalne samouprave.

NAMJENA SREDSTAVA

Navedena sredstva namijenjena su za podizanje kvalitete obrazovno-odgojnog procesa osnovnog i srednjeg obrazovanja i odgoja – financiranje i sufinanciranje programa i projekata kojima se promovira i unaprjeđuje sigurnost učenika u osnovnim i srednjim školama na teritoriju AP Vojvodine u 2023. godini, odnosno za:

1. projekte/programme koji utječu na podizanje znanja i vještina kod djece i mladih u vezi sa zaštitom od zlorabe psihoaktivnih tvari, zaštitom od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja i drugih oblika rizičnog ponašanja, praktične radionice škole i vanjske zaštitne mreže (učenici, nastavnici, roditelji i članovi vanjske zaštitne mreže);
2. projekte/programme koji doprinose podizanju znanja i vještina kod nastavnika i roditelja u području zaštite djece od zlorabe psihoaktivnih tvari, zaštite od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja i drugih oblika rizičnog ponašanja, uključujući i projekte razmjene primjera dobre prakse u području unaprjeđenja sigurnosti učenika (roditelji, nastavnici i vanjska zaštitna mreža);
3. projekte/programme koji doprinose razvoju i poštovanju rasne, nacionalne, kulturne, jezične, vjerske, rodne, spolne i dobne ravnopravnosti, tolerancije i uvažavanju različitosti.

KRITERIJI ZA RASPODJELU SREDSTAVA

Prilikom određivanja visine sredstava za dodjelu, sukladno Pravilniku, primjenjuju se sljedeći kriteriji:

1. stupanj uključenosti vanjske zaštitne mreže u programske aktivnosti;
2. usklađenost programa s uputama Ministarstva prosvjete i pratećim strategijama iz područja sigurnosti učenika;
3. stupanj uključenosti ciljne skupine (učenika i roditelja), kojoj je program/projekt namijenjen;
4. dosadašnja iskustva u realizaciji programa/projekata koji doprinose unaprjeđivanju obrazovno-odgojnog rada;
5. stupanj razvijenosti jedinice lokalne samouprave na čijem teritoriju se nalazi ustanova;
6. postojanje drugih izvora financiranja programskih aktivnosti odnosno projekata;
7. uspješna realizacija dodijeljenih sredstava iz proračuna AP Vojvodine prijašnjih godina, s dostavljenim izvješćem i dokazima o namjenskom i zakonitom korištenju proračunskih sredstava;
8. mogućnost pretežite realizacije programske aktivnosti i projekta u tekućoj proračunskoj godini.

NAČIN PRIJAVE

Prijava se podnosi u pismenoj formi, na jedinstvenom obrascu koji se objavljuje na mrežnoj stranici Tajništva. **Jedna pravna osoba može podnijeti najviše dvije prijave.** Uz prijavu na Natječaj podnosi se sljedeća dokumentacija:

1. preslika potvrde o poreznom identifikacijskom broju,
2. pismena izjava, odnosno dokaz o uspješnoj realizaciji dodijeljenih sredstava iz proračuna AP Vojvodine prethodnih godina,
3. pismena izjava, odnosno dokaz o postojanju drugih izvora financiranja programskih aktivnosti odnosno projekata,
4. pismena izjava o tome da će se programske aktivnosti u pretežitom dijelu realizirati u tekućoj proračunskoj godini.

Tajništvo zadržava pravo od podnositelja prijave, prema potrebi, zatražiti dodatnu dokumentaciju ili informacije.

Ukoliko prijavu potpisuje osoba po ovlaštenju, neophodno je priložiti uredno ovlaštenje za potpisivanje iste.

O dodjeli sredstava korisnicima odlučuje pokrajinski tajnik na prijedlog Povjerenstva za provedbu natječaja, koje razmatra pristigle zahtjeve.

Povjerenstvo neće razmatrati: nepotpune prijave, nepravodobne prijave, nedopuštene prijave (prijave podnesene od strane osoba koje su neovlaštene i subjekata koji nisu predviđeni Natječajem), prijave koje se ne odnose na Natječajem predviđene namjene, prijave koje se odnose na nabavu opreme ili održavanje opreme koja je u funkciji realizacije projekta, prijave korisnika koji u prethodnom razdoblju nisu opravdali dodijeljena sredstva putem financijskih i narativnih izvješća, prijave korisnika koji narativno/financijsko izvješće o realizaciji programa/projekata iz prethodnog natječajnog razdoblja nisu dostavili u predviđenim rokovima, programi odnosno projekti koji se ne mogu pretežito realizirati tijekom tekuće proračunske godine.

Rezultati Natječaja se objavljuju na mrežnoj stranici Tajništva.

Rok za podnošenje prijava na Natječaj je 7. 4. 2023. godine.

Prijave s potrebnom dokumentacijom se podnose na adresu:

Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu
i nacionalne manjine – nacionalne zajednice

»Natječaj za financiranje i sufinanciranje programa i projekata za podizanje kvalitete osnovnog i srednjeg obrazovanja – promoviranje i unaprjeđenje sigurnosti učenika u osnovnim i srednjim školama na teritoriju AP Vojvodine u 2023. godini«

Bulevar Mihajla Pupina 16

21000 Novi Sad

Obrazac upitnika se može preuzeti **od 22. 3. 2023. godine** na službenoj internetskoj prezentaciji Pokrajinskog tajništva za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice: www.puma.vojvodina.gov.rs.

Informacije u vezi s Natječajem mogu se dobiti na telefon: 021/487 4502.

POKRAJINSKI TAJNIK
Zsolt Szakállas

Umotvorine

- * Dobrota je u ovom svijetu golo siročje.
- * Najbolje stvari u životu nisu stvari.
- * Tvoje neznanje je njihova snaga.

Vicevi, šale...

- Ne ljutiš se?
- Ne.
- Dobro.
- Što »dobro«? Što je tu dobro? Ako sam rekla da se ne ljutim, ne ljutim se. Što ti tu meni imaš govoriti »dobro«!
- A što ti slušaš?
- Azru.
- Ooo, rock 'n' roll?
- Ne, to mi je žena.

Mudrolije

- * Pravi put nije teško izabrati, teško je na njemu ostati.
- * Ljudi s karakterom su raznoliki. Oni bez karakteru su svi jednaki.
- * Kada uvreda nije vrijedna odgovora, razoružaj je tišinom.

Vremeplov – iz naše arhive

Blagdan svetog Josipa 2011.

Gustiranje

Piše: Ivan Tumbas

Dida je mrtav kapital

U jednoj davno zapisanoj istinitoj pripovijetki koja se trevila u našoj prošlosti život se odvijao u zajednici di je živilo na jednom salašu zajedno tri jel četiri generacije. Čeljade koje je bilo najstarije poštivalo se i kako se to kadgod kazalo držalo kajase u svojim rukama, sve dok je zdravlje dopuštalo. Svi poslovi su se obavljali zajednički, a svaki član take zajednice je imo svoj zadatak. Muškarci su obrađivali zemlju, namirivali josag i radili sve teže poslove, dica su čuvala josag i pilež u guvnu, na strnki el na kuružnjaku dok je ženski svijt zadužen za spremanje, kuvanje, pranje ruva, ostavljanje dunca i poslove u bašči i tušta drugi poslova u i oko salaša. U ta vrmena život nimalo nije bio lak, al i pored svi nevolja i teškoća vladala je sloga, ljubav, virovanje, poštivanje jedno drugi, a obaško starešina. Familija je živila srično i veselo, a rezultati su se vidili na skućavanju; kupovanju zemlje i josaga. Sve to je tako išlo dok dida nije skurlo. Kad više nije mogo, razdilio je imanje na tri sina koja je imo, a četiri ćeri koje su se udale i očle sa salaša bile su namirene štafirima i darovinom. U to vrime dida je postupio mudro, on je znao da najstariji sin triba nastaviti tamo di je on stao, da postane starešina i vodi računa o ciloj zajednici, i zato je njemu dodilio najveći tal. S vakom didinom podilom mlađi sinovi nisu bili zadovoljni i zajednica se raspala posli didine smrti. Sinovi su počeli na svojim dodiljenim gruntovima graditi salaše, al više nisu išli jedni kod drugi ko doskora. Toliko se nisu pazili da su nadivali sebi prdačna imena, kako bi svijt znao kojem od tri brata dica pripadaju. Toliko su se kosirili, što bi kazo naš svijt, da i kokošku koja bi prišla u njevu avliju ne bi vratili natrag. Naposlitku, braća i njeve familije opšte nisu divanili jedno s drugima i tako se jedna velika familija razbila na ko zna koliko šintriga. Jedino dobro je da su i dalje išli u crkvu, doduše ne zajedno, al crkva je ta koja je skupila i održala pod jednim krovom tri brata. Većina našeg svijta je vaku kalvariju prošla na isti jel sličan način, a viščinimo se da to ne vidimo. A da! Didina kuća u varoši na lakat na gredi je prodana i novci podiljeni. Braća su svaki za sebe i potrebe svoji familija izgradili kuće u varoši. Salašarima je kuća tribala da se dica imaju di prisvuć kad dođu u varoš i momčenje jel divojčenje i da imaju di prispavat, i za ić u škole. Tako su braća bila izdiljena, posvađana, a najbolje su prolazili prokatori, jel su se braća često sudakala. Prošla su vrmena, danas dica od spomenuti trojice didini sinova vode svoje familije, u izmišanim nacionalnim bračnim zajednicama. Ne iđu ni u crkvu, niki su prišli i u drugu viru, a ko zna kako se izjašnjavaju. Ona tri salaša su srušili, opet se med sobom oko tala svađaje...

Nova generacija neće znat koje je njevo poriklo, kojoj viri pripadaju; neće znat njevo prdačenje, imena svoji didova, ni di je bio didin grunt i salaš, a nadivat će imena dicamo neprikladna za rvatski puk. Moždar je i tako bolje jel se nasljednici neće svađati oko salaša, koji je danas sve manje, al tu su sad kuće u varoši, stanovi i po di koji grunt od očeva koji još nije prodan. Šta se ima kast o ovakoj pripovijetki kad se ona odnosi na sve nas, čast izuzetcima. Naši preci se cigurno privrću u grobovima zato jel smo tako izdiljeni, a njeva želja je bila da se sačuva život u zajednici. Sad je umisto naši bili salaša osto po di koji izdanak stari dračova, jel po koji jorgovan na mrginju. Talovanje je bilo čudnovato kadgod, a i sad je. Zato nije čudo što naš svijt u šali na tu temu kaže: »dida je mrtav kapital«.

Rič po rič

Salauka

Piše: Željko Šeremešić

Malkice zakasnio iz škole. Trčec zaitim tašku i žurim na svoje mesto. Baka Janja i druge već sidu. Čeku mi, neće da počnu bez mene. Ovaj put baka Marica počinje prva: »Eto, žene, jeste vidle ono niki dan. Ta cilo potli podne do mraka, po nebu tatuši vuču oblake. Nebo ko da j' počelo vrit. Sjatili se vala tatuši i oblaci cilog svita. Tatuši je vuču, dovlaču, prislagivu. Svitlilje odvlaču a one tavnije dovlaču. Iz daleka, mal uči mal dučka. Digo se i vitar. Gledim pa se študiram kako li već svi stanu na nebo. Taka se salauka sprima za ovo vrime ka' su poklade da ne mož povirovat. Časkom se stavnilo, e onda se kiša saljala. U po zime kiša pada. Ko da kogod s neba kablovma baca vodu. Mislim se pa di baš sade, baš danaske kad se čeljad u mačkare sprimu. Aj što će zemlja pokisnit, njoj ne fali, ona j' žedna, al da mačkare ne pokisnu. Da ne crtam vraga na zidu, da se čeljad ne raznudi pa se i ne prurušu i ne dođu na maskenbal«. Ta vala ni završila redovno kad baka Janja diže ruke gore, ko da šta priziva: »I onda, žene moje, Marine dite naše drago, onda ka su tatuši dovukli oblake, vitar ka' se razbisio, onda ka' j' Sveti Ilija krenio. Ka' j' uprego konje pa vatrena kola potiro. A vala dragi Bože na nebu još sve drumovi od kaldrme. Nisi asfaltiro, pa kola mal-mal, naletu na kaki kamen pa onda od gore škriplje, truska, siva, grmi, strilje se zabadu u zemlju. A bome grmi ko da se nebo ciplje. Mislim se, Bože ne daj da nebo spadne na nas«. Strina Evča vidim tapka nogama. Ne može dočekat da Baka Janja završi. E, ka' j' završila, kreće objašnjavat kako eto baka Marica i baka Janja ne triba da se bisu na ovo što će reć, al to što one divanu što b' rekli moderno, nema veze sa životem i ne triba nigdi to da divanu jel to j' divan priko bundiva. »Kaki tatuši, kaki sveti Ilija i vatrena kola. Ta to j' sam nevrime kojem baš ni u 'vo doba godine vrime. To su se gore na nebesa sudarile vrole i ladne vazdušne struje pa se nebo isprznjiva od struje pa onda se vala i oblaci probušu pa kiša pada, kako kažu oni što su velike škole učili. Eto od tog je ta saluki, a ni da su nikaki tatuši dovukli oblake nit se sveti Ilija voza gore po nebu, pa zato siva, grmi. Triba virovat što kažu velike škole, a ni vraćat se stalno unatrag, kako j' kadgod bilo«, strina Evča će. »E, moja Evča, ti kad trisneš pa ostaneš živa ja uvik pritrnem. Pa kako ne divaniš da tako ni nikad bilo. Znalo se kad kiša pada, kad grmi, siva, a kad snig pada. Po tebe j' sade ova salauka ko uvik. Pa zna se kako j' vrime uvik bilo uvo doba: pado j' snig a ni kiša i ni grmilo i sivalo. Ni bilo ovake salauke. Kako ne kažeš da smo mi čeljad sve pokvarili, pa i ovo vrime. I kad nam snig zagruva za Uskrs ti 'š reć da tako triba«, na to će baka Manda. Baka Tonka ko uvik onako smušita: »Pa ja sam uvik virovala u Boga. A ova salauka od niki dan baš i ne znam jel Božja volja. Možda su tatuši i sveti Ilija mal popili, a možda su i čeljad sve pokvarila. A ako su i popili jel su čeljad pokvarila, vala j' i to Božja volja«. Baka Janja upire pogled u mene, a ja ću: »Pa dragi Bog je uputio kako i šta triba sa životem, tako i s vrimenem. A čeljad, bome, kako sa životem tako i s vrimenem. Zato j' ovako vrime kad mu ni vrime«.

U NEKOLIKO SLIKA

Dan zajednice u Hrtkovcima

Ležbaba s krumpirom

Ritam života na salašima, pa i prehranu, diktirali su poslovi koji su se radili. Sve je ovisilo od godišnjeg doba, vrste poslova, blagdana, svetaca i imovnog stanja.

Ujutro se prvo hranila stoka, timarili konji, čistila *košara* i muzile krave, pa se tek onda pripremao doručak, odnosno *ručak*, kako se na somborskim salašima zove prvi obrok u danu. *Ručak* je uvijek bio obilat, a na stol se iznosilo ono što se imalo. Naročito zimi kada je uz mlijeko, sir i kiselo mlijeko bilo i čvaraka, slanine s mraza, krvavice, švargle.

Kada se išlo na njivu, radilo se cijelog dana, pa se i *užnalo* (ručalo) na njivi, ono što se ponese od kuće, u hladu gdje su se odmarali i konji.

U sezoni poslova na njivi obično se kuhala večera, ali se gledalo da to bude jelo koje se može brzo pripremiti. Jedno od takvih jela je ležbaba s krumpirom. Jednostavno jelo, brzo se priprema i dobro zasiti.

Bez obzira je li obitelj bila više ili manje imućna brašna je u kući uvijek bilo. Nije se kupovalo već se u mlinovima žito mijenjalo za čisto brašno (za kolače), krušno brašno, griz i mekinje. Stari salašari kažu da se najkvalitetnije brašno dobivalo u mlinovima u Lemešu, Telečki i Kupusini.

Uz svaki salaš bio je veliki vrt pun raznovrsnog povrća. Krumpir se sijao pod motiku i čim nikne se zagrćao. Nije se kupovao sjemenski već se za sjetvu birao običan, ali sitniji krumpir.

Gledalo se tako da krumpira bude do novog. Čuvao se u trapovima, što je u stvari iskopana rupa u zemlji u koju se stavljala slama i koja se odgo-re pokrivala slamom kako povrće u njoj ne bi izmrzlo.

Sastojci:

oko 700 grama krumpira
oko 600 grama brašna
oko 1 litar vode
sol

Priprema:

Umutiti brašno i vodu, dodati sol po okusu i sve umiješati. Vodu u brašno dodavati postupno kako se ne bi stvarale grudvice. Smjesa treba biti nešto gušća od smjese za palačinke.

Krumpir se nareže na ploške i posoli, a umjesto soli može se začiniti i biljnim začinom.

Veliki, plići pleh se namaže uljem, poredaju se krumpiri tako da prekriju cijelo dno pleha. Na njih se naliže umućeno brašno s vodom i odgore još malo pošprica uljem.

Peče se na 200 ili 250 stupnjeva dok lijepo ne porumeni. Tko voli rešije, može i duže peći. Reže se na komade i tako iznosi na stol.

5+Plus**Paket
SIGURNOSTI**

za samo

3.600 RSD**GODIŠNJE****Osiguranje
drugačije od svih**

Oprez u vožnji i briga o automobilu i ljudima u njemu nekada nisu dovoljni da nas zaštite od nepredviđenih okolnosti na putu.

Zato Milenijum osiguranje u svojoj ponudi ima polisu koja pokriva najčešće rizike po automobil i lica u njemu, a omogućava Vam da jednom polisom obezbedite sebe, svoj automobil i druge putnike u njemu.

Polisa Paket 5+ predstavlja paket sigurnosti, a za samo 3.600RSD godišnje dobijate osiguranje od sledećih rizika:

1. Lom stakala na vozilu
2. Osiguranje lica u vozilu
3. Zamensko vozilo
4. Troškovi pomoći na putu
5. Prirodni rizici
(oluja, grom, grad, snežna lavina i poplava)

MILENIJUM®
OSIGURANJEwww.mios.rs
011/ 715 23 00**RADIO MARIJA**

NOVI SAD	90,0 MHz
SUBOTICA	90,7 MHz
SOMBOR	95,7 MHz
VRDNIK	88,4 MHz
NIŠ	102,7 MHz
LESKOVAC	107,4 MHz

ILI-ILI**AKCIJA**Priključenje **BESPLATNO**

- + Birate između:
- 6 meseci po 1 dinar ili
  - 12 meseci sa 50% popusta

**Astra
Telekom**

011 44 22 009

Vapiji
nekojih pisanja
Slava Božja
koju je udao

150. obljetnica rođenja
biskupa, svećenika i pisca

LAJČE (LJUDEVITA) BUDANOVIĆA

Bajmak, 27. III. 1873. – Subotica, 16. III. 1958.

PROGRAM

26. ožujka 2023. (nedjelja) u 10 sati

Sveta misa

Katedrala-bazilika svete Terezije Avilske u Subotici

27. ožujka 2023. (ponedjeljak) u 19 sati

Svečana akademija

Velika vijećnica Gradske kuće u Subotici

Sudjeluju:

dr. sc. Robert Skenderović, Zagreb

Katedralni zbor „Albe Vidaković“, Subotica

Aleksandra Ušumović, Subotica

Župni zbor župe sv. Petra i Pavla, Bajmak

ZNAM TKO SAM!
GRADITELJ

Subotička biskupija

